

MEMENTO

Kós Károly születésének 120. évfordulójára
(Gazdasági gondolkodás Kós Károly életművében)

SOMAI JÓZSEF

Miért foglalkozik egy közgazdász Kós Károly életművével? Kós talán közgazdász is volt? Nem. De a szépíró, építész, szerkesztő, grafikus, költő és közéleti munkás mindig a valóság talaján gondolta végig a múltat, jelent és jövőt. Kós Károlynak nem a leglátványosabb teljesítménye a gazdaság vagy gazdálkodás, azonban egész életét végigkísérte a gazdasági gondolkodás és a földszeretet, ami megmutatkozott szellemi munkásságán, valamint köz- és magánéletén.

1883. december 16-án született Temesváron, 1977. augusztus 24-én halt meg Kolozsváron. Életének állomáshelyei: Szeben, Kolozsvár, Budapest, Kalotaszeg és ismét Kolozsvár. Megannyi társadalmi, közösségi, szellemi hatás alakította és tette a romániai magyarság egyik legjelentősebb szellemi vezetőjévé. Életrajzával nem foglalkozunk, mert lexikonok, életrajzok, önéletrajzi vallomások bőven kínálnak lehetőséget arra, hogy az érdeklődő megismerje életútját. Ez alkalommal főleg a gazdasági gondolataival foglalkozunk, azzal, hogy a természet valóságával, a földdel, a gazdálkodással, a gazdasági élettel, a faluval, a várossal, az élet mindennapjaival tartott szakadatlan kapcsolata hogyan fejeződött ki szellemi és közéleti tevékenységében.

A fiatal Kós Károly már kezdő íróként felfigyelt a kalotaszegiek, a székelyek, általában az erdélyi magyarság alkotásainak különös értékeire, megannyi szépségeire, házára, ruházatára, munkájára, eszközeire, hagyományaira és kultúrájára. Észleléseit beépítette alkotásaiba: pitvarba, udvarba, tanyába, gazdaságba, gazdálkodásba, a hagyományok rendszerébe.

Ha közéleti szereplésére figyelünk, azt látjuk, hogy egész életén át nemzete sorsán töprengett, gondolkodott, cselekedett. Vallja, hogy a történelem nagy átalakulásai, a polgárosodás okozta életmód-átformálás, a háborúk előidézte katasztrófák közepette a nemzet művészete s a népi hagyományok jelenthetik a megmaradás egyetlen fegyverét.

A fiatal Kósra két politikai eseménnyel kapcsolatos személyes élménye volt mély hatással: a románok felvonulása 1894-ben a kolozsvári bíróság előtt a memorandum per nyomán, valamint közvetlen részvétele a balázsfalvi nagygyűlé-sükön 1911-ben. Számára nagy megrázkódtatás volt a balázsfalvi gyűlés lát-

ványa, amelyen átutazásakor vett részt. Látta az Astra szervezte román nagygyűlést, és kényszert érzett arra, hogy benyomása-it közölje másokkal is. Ilyenképpen „Levél a balázsfalvi gyűlés-ről” címmel a Budapesti Hírlap hasábjain közöl cikket, melyben nem szidja, nem kicsinyli le a gyülekezőket, sőt azt állapítja meg róluk, hogy győzelem látszik az arcukon és komolyság. „Mert láttam Balázsfalván seregleni hatezer embert: főpapokat, tanárokat, birtokosokat, ügyvédeket és képviselőket, szegény prédikátorokat és dászkeleket, iparost és kereskedőt és pórnépet: egy egész társadalmat. Ez a sok különböző ember mind lelkesedsébből, saját jószántából jött oda: nem inni, nem mulatni; csak lelkesedni, csak tanulni; vezéreit meghallgatni, hogy szavukat szívébe vésve, újabb tíz esztendőre való munkakedvet, nemzeti öntudatot vihessen haza az otthon maradottaknak.

Ezt mi magyarok nem tudjuk utánuk csinálni. Mi erdélyiek már fáradtak vagyunk; a magyarországi közvéleményt pedig nem érdekli a magyarság sorsa.”

Mialatt Budapesten végzi az építészetin az egyetemet, ösztöndíjjal bebarangolja Erdélyt (1907), hogy megismerje építészetét és népművészetét. Kézírással, gazdagon illusztrált tanulmányában, amelyet hálából készít el 1907–1908 telén, jótevőjének, K. Lippich Eleknek¹ ajánlva „Erdélyország népeinek építése” címmel, élményszerűen írja le és hasonlítja össze Segesvár és Torockó, illetve Székelyföld és Kalotaszeg vidékeinek viseletét, építészetét, népművészeti örökségét. A huszonéves népművészet és népi építészet iránt érdeklődő fiatalember utazgatása alatt olyan élmények birtokába jutott, amely talán egész életére, sorsára, gondolkodására mély nyomokat hagyott. Már ebben a korai alkotásában elrejtőznek a transzilvanizmus mély gyökerei.

Miután Sztánát és a kalotaszegi környezetet megismerte és már otthonának tekintette, 1912-ben megalapítja a Kalotaszeg című lapot, mely csupán 12 számot ért meg, mindamelllett, hogy előtte már gazdag írói tapasztalata volt (Erdély ország népének építése, a Székely balladák, Atila királról ének, Régi Kalotaszeg). A lap nagyon fontos állomás volt életében, mert ekkor vállalja fel végleg Kalotaszeg népének sorsát, ekkor fedezi fel, hogy mennyit küszködik a nép, és ekkor válik örök életre szolidáris-sá a dolgozó emberrel.

A látszatra vidéki lap már a kezdettől kisugárzik egész nem-

¹ Lippich Elek (1862–1924) költő, művészeti író. 1913-ig a Magyar Közoktatásügyi Minisztérium művészeti osztályának vezetője, Kós Károly ösztöndíjazója.

zetére, sőt már az első számaiban megtaláljuk a később kibontakozó transzilvanizmusát.

A trianoni döntés a sztánai tanyáján találja, s rövidesen szembesül az erdélyi magyarság öngyötrő agóniájával, a lemondással, a kiábrándulással, az elveszett hittel, a nagy sokkal, amelybe a trianoni döntés sodorta. Ő az első magyar, aki ébresztőt fúj a Kiáltó Szónak nevezett röpiratában.

A Kiáltó Szó (1921. január 23-án jelent meg) az erdélyi magyarság mai napig is érvényesen csengő kiáltó szava maradt. Sajnos érvényessége kimúlhatatlan, mert a kisebbségi sors keserves kínjait az erdélyi magyarságnak nyolcvan évig kellett viselnie, sőt ma is minden fondorlattal az életkörülmények lehetetlenné tételével minden okot felszolgálnak a kivándorlás segítésére. A romániai magyarság ugyanis még máig sem jutott oda, hogy sorsa felett ne más döntsön, és hogy kikerüljön az egész XX. századot jellemző érdekerületnek számító nemzetközi nagypolitika számításából.

Ebben a röpiratban Kós Károly az életképes magatartásra hívja az elcsüggedt magyar népet, s olyan attitűd vállalására szólít, mely az önazonosság-tudat felvállalásával legyen képes az új – még ha nehezen elviselhető is – feltételekhez alkalmazkodni, hisz a megmaradás egyetlen lehető útja nem a csüggedés, hanem a talpraállás, a nehéz munka vállalása, a cselekvés.

A kiáltvány reális képet nyújt a hont vesztett magyarság súlyos, nem várt helyzetéről, de hitet ad, mert lennie kell egy kiútnak ebből a reménytelennek tűnő vesztett helyzetből is.

A Kiáltó Szóból fakadó erkölcsi kötelességének tekintette, hogy cselekedni is kell, hogy mindez ne legyen pusztába kiáltott szó, és elindult a gyakorlati megvalósításához megtenni mindent, amit előrevetített a röpirat szelleme. Bejárta gyalog Kalotaszeget, s néhány hónapi kemény munkával megalakítja az első erdélyi magyar politikai pártot, az Erdélyi Néppártot.

„Erdély az erdélyi nemzeteké” jelszó alatt 1921. június 5-én Bánffyhunyadi főterén meghirdette tíz pontos programját, melynek minden pontja ma is az erdélyi magyarság zászlajára tűzhető: erőszakos és sovíniszta centralizálási törekvések elleni kiállást; a Gyulafehérvári Határozatok végrehajtása melletti kiállást; az anyanyelv szabad használatát; az egyéni és közszabadság gyakorlását; az oktatási és művelődési intézmények önálló működését. A valóban demokratikus szabadságjogok kérése mellett jelentős szerepet kapnak a gazdasággal kapcsolatos programpontok. Az Erdélyi Néppárt programjának tíz pontjából négy gazdasági jellegű, amelyek abban az időben előrevetítették a fennmaradáshoz szükséges vagyoni megmaradást és megerősödést biztosító tényezőket.

Kós Károly, a szellemi világ örök küzdőterének embere szántott, vetett, aratott, kaszált, kertészkedett, könyvet kötött, nyom-

dabetűket készített, könyveket nyomtatott, lovat tenyésztett, vásárba járt – semmi gyakorlati tennivalótól nem riadt vissza.

Városi szülött léte a falu és a föld szerelmese.

Felnőtt korában a földművelés több mindent jelentett számára: a szellemi munkából való kikapcsolódást; azt, ami munkára tanította, és ahonnan a munka eredményének gyönyörűségét megtanulta; korszerű földművelésre akart példát mutatni. Szerette a szántást és kaszálást, mert sportnak is tekintette, amely fizikailag megedzette és jó egészségben tartotta, friss zöldségfélével, gyümölcscsel, tejjel és vajjal láthatta el növekvő gyermekeit. A gazdálkodást nem csak a gyakorlatban tanulta, hanem szakkönyvekből is igyekezett elsajátítani a mezőgazdaság tudományát. Bekapcsolódott az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület tevékenységébe is, és az Erdélyi Gazda szaklapban több cikket közölt.

Az első világháború történéseinek Erdélyre vonatkozó következményei Kós Károly figyelmét – kilépve Kalotaszeg kedvenc területéről – egész Erdélyre tereli. Erdély – kultúrtörténeti vázlat című egyik legkiválóbb művében végigkíséri Erdély történetét a népvándorlás korától, a honfoglalás, az államalapítás, a fejedelemségek, az 1848-as szabadságharc, az abszolutizmus, kiegyezés, gyulafehérvári nemzetgyűlés állomásainak tükrében. A vázlatosan bemutatott történelmet valójában arra használja fel, hogy ismertethesse az adott történelmi időszakok népeiségének alakulását, annak szokásait, művészetét, népművészeti alakulását, Erdély kultúrájának történetét.

A gazdálkodásban szerzett tapasztalatok és az a szándék, hogy a földműves népet a modern gazdaságra tanítsa, megjelenik továbbá az Országépítők című történelmi regényében, amelynek egyik vezérgondolata, hogy meg kell a népet a földművelésre tanítani.

A Kalotaszeg című művében (1926) a kalotaszegi népet tisztá, takarékos embereknek ismeri, ott nincsenek urak, de régi értelemben vett paraszt sem létezik, csupán kisbirtokos gazdák vannak és kisbirtokos józan, reális gondolkodású, számító, spekuláló, tanulékony, optimista, kitarító emberek: „Általában jó módú, bár nem vagyonos. Földjéből nem élhetne meg, de jól keres. Kereskedik, ipart űz és mindenfelé elmegy munkába. Nem földmunkára, de félig ipari munkára, mint kőműves, ács, kőfaragó, asztalos. Férfilakosságának talán ötven százaléka a földművelésen kívül mással is foglalkozik. De cselédnek csak ritkább esetben szegődik. A kalotaszegi gazda román cselédet fogad. A nép általános műveltsége az átlagon felüli. Nem hiszem, hogy az ötven évesnél fiatalabb kalotaszegi magyar közül egy is ne tudjon írni-olvasni, de soknak van elemi iskolai végzettségén kívül néhány középiskolai osztályos végzettsége, vagy valami szakiskolai, inasiskolai szakműveltsége.”²

² Kós Károly: Kalotaszeg, Erdélyi Szépművészeti Céh, Kolozsvár, 1937, 178.

Tudott dolog, hogy Kós Károly mestersége az építészet, azonban az ettől való változatos eltérések, illetve a történelem hullámverésében töltött hosszú élete, a föld, a természet és az ember iránti szeretete és felelőssége művészetével együtt tették gazdaggá életművét, amely ma nem csak a művelődéstörténet nagy alkotóját mutatja, hanem az erdélyi, s egyben az egyetemes magyarság nagy alakjává emeli éppen munkásságának sokszínűsége révén. Írásaiból vagy vallomásaiból is kiténik ragaszkodása a földhöz, a gazdálkodáshoz. „A sztánai boldogságról nem tudott úgy szólni, hogy meg ne emlékezett volna a szántás-vetés, kaszálás férfioroméiről, a bokrok tövén málnát szemelgető unokáról, kedvenc loviról s hűséges kutyájáról.”³

A Benkő Samuval 1973 nyárutóján folytatott beszélgetése⁴ őszinte vallomás arról, hogy a földet és a föld munkáját városi származása léteire már gyerekkorában megszerette édesanyja révén, aki ugyancsak szerelmese volt a földnek. Anyai nagyapja, aki ugyan értelmiségi volt, de „férfikora teljében a földszerzés és földművelés lett a szenvedélye, annyira, hogy minden keresetét és hitelét a földbe dugta... Ahogy aztán én lassan növekedtem, én lettem ebben a földvásárló, kertészkedő és építkező munkájában a segítsége, mert megmutatkozott, hogy a családomban csak én voltam nagyapám és anyám földszeretének örököse”⁵

Élete minden időszakában gondoskodott arról, hogy biztosítsa a maga és népes családja anyagi függetlenségét, amelyet építészeti munkássága, sztánai gazdálkodása, kiadói tevékenysége, írói munkássága és főiskolai tanári állása szolgáltatott. „Anyagi függetlenségemet a két világháború közötti első évben már előbb vázolt alkalmi munkásságomon kívül saját sztánai otthonom, biztonságát 1925-től kezdve az Erdélyi Szépműves Céh életre hívása, illetve eredményes igazgatása szerezte meg. 1944 után főiskolai tanári állásom, végül 1952 óta nyugdíjam biztosítja.”⁶

A Céh anyagi javaival is úgy gazdálkodott, hogy az képes volt kialakítani és mindentől és „mindenkitől függetlenné” tenni anyagilag, és megelégedett azzal, amire büszke is volt, hogy jó részt az ő részvételével Erdélyben gyártott papiroson, erdélyi nyomdában, erdélyi írók szép és jó könyveit előállító kiadválalat vezetője lehetett.

A céhtől kapott, egy átlagos középiskolai tanári fizetésnek megfelelő igazgatói fizetés mellé párhuzamosan igyekezett sztánai gazdaságát úgy kiépíteni, berendezni és gyarapítani, hogy idős korára megélhessen belőle.

Hatvanas éveinek első felében (1945) ismét új élet kezdésére kényszerítik Kós Károlyt a történések. A háború végén sztánai házának feldúlása után beköltözik családjával Kolozsvárra, életkora, valamint csalódásai ellenére az erdélyi magyarság, különösen a falusi lakosság sorsáért aggódó demokrata nem nézheti karba tett kézzel, hogy mi történik a világban, s mint valamikor a Kiáltó Szóban, újból megpróbál önbizalmat és jövőbe vetett hitet ébreszteni népében.

A Kolozsvári Agrártudományi Egyetemen végzett gazdag tevékenységéről és hatásáról az akkori tanári és diákkollektívák szakképzéséről volt tanítványa (később az egyetem professzora), Veress István írja le, hogy mint oktató „... csatlakoztatlanul ráérezett arra, hogy mi az, amit tudni kell egy jövődöbeli gazdának, vagy agrármérnöknek, természetesen elsősorban az építészettel összefüggő kérdésekben. Tisztázni tudta, hogyan értsen szót a gazdaemberrel, az építésszel, hogyan oldja meg ő maga egyes építészeti kérdéseket. Óráin arra tanította a fiatalokat, hogy miként kell olcsón, tartósan, funkcionálisan, az egyes vidékek hagyományainak felhasználásával építkezni.”⁷

A gazdasági építészet elvi és gyakorlati kimunkálásában Erdélyben egyedülállót alkotott, amelynek kicsúcsosodását a negyvenes-ötvenes évekre tehetjük. Ez az az időszak, amikor gazdag szépirodalmi és közéleti tevékenysége mellett az erdélyi gazdaság felemeléséhez a gazdasági építészet tudományosan kidolgozott elméleti és gyakorlati ismeretekkel járult hozzá az amúgy igen szegény szakirodalom kimunkálásához. Ebből az időből az alábbiakban még három munkáját emeljük ki, amelyek ugyan nem egyedülállóak Kós Károly szakmunkáiban, mivel az előző és utólagos munkái is számtalanszor foglalkoznak a falusi gazdasági építkezés kérdéseivel, azonban az itt tárgyalt munkái egyfelől a gazdasági építészet elméleti megalapozásaként, másfelől az eddig teljesen hiányzó oktatói feladatot is pótló forrásként jelentősek.

Az Erdély népi gazdasági építésze címmű munkájában, mely 1944-ben az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület centenáriuma alkalmából jelent meg, először vázolja fel Erdély népeinek (magyar, székely, szász és román) letelepedési folyamatát és az évszázadok folyamán kialakult települési formákat. A székely és szász népterületen hamarosan kialakult a lakóhelyhez kötött települési forma, a falu, mely a székelyeknél magán viselte az ősfoglaló jellemzőt, a nemzetség jelleget, mint szabadnak elismert nemzet egészében birtokolta szabadságjogait, és adómentesen teljes tulajdonjoggal rendelkezett szállásterüle-

³A legszebb élet, amit magamnak el tudtam képzelni, Benkő Samu beszélgetései Kós Károllyal, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978, 22.

⁴Uo. 42–66.

⁵Uo. 44.

⁶Kós Károly: Kőből, fából házat... igékből várat, Magvető Kiadó, Budapest, 1983, 90.

⁷Kós Károly, Testamentum és agrikulitúra, Válogatás a szerző életművéből, Gazda Kiadó, Kolozsvár, 1997, 123.

tén a gyeplévétele ellenében. A szász települések, melyek számára a királyi területi, közigazgatási, törvénykezési és egyházi autonómiát biztosított, magukkal hozták hazájukból a fejlettebb mezőgazdasági kultúrát, kompakt falvakban telepedtek le, szellemükben és külső formáikban megőrizték a szász népi építkezést, „de a gazdaság életmenete, s ennek megfelelően a gazdasági udvar elrendezése, az épületek elosztása, berendezése és egész építkezésük szervezete rövid időn belül erdélyivé alakult át.”⁸

A szerző szerint Erdély harmadik népe, a román nem szervezett formában, hanem családonként, csoportonként, összefüggéstelenül vándorolt be az évszázadok folyamán Erdélybe. Egy részük mint juhász a maga terelgette juhaival, más részük a falvak szélére telepedett le pásztorként, egy harmadik részük pedig a kunok, tatárok, törökök elől menekült, a nagybirtokokra telepedett mint juhász, zsellér, jobbágy vagy cseléd.

Az így létrejött erdélyi társadalom tovább alakult. „A középkor utolsó két századának folyamán a most már kialakult és megállapodott erdélyi néptársadalmak egymás közötti viszonyaik és Erdély keretén belül való közös életmunkájuk rendjét, módjait és formáit alakították ki és szervezték meg olyan eredménnyel, hogy a XVI. században a nagy magyar politikai nemzetegységnek: Magyarországnak három részre szakadása, és középső részének török megszállása és elpusztítása után Erdély, mint önmagában is életképes politikai, társadalmi, kulturális, és gazdasági egység, nemcsak meg tudott állni a maga lábán, de az őt környező tájaknál magasabb rendű, fejlettebb életszínvonalat tudott kifejleszteni minden vonalon. Ezt a magasabbrendűséget meg tudta tartani az elmúlt XIX. század közepéig, amikor politikai különállásának feladásával része lett újból a teljes Magyarországnak, mely Erdélyt minden életterén a maga centralizációs törekvéseinek függvényévé tette, aminek eredménye századnyi idő alatt: Erdély minden téren való visszafejlődése, leszegényedése és elmaradása az ország nyugati részével szemben. Ez a visszafejlődés sok okból leghatásosabban éppen Erdély magyarságát gyengítette, mely számában és gazdasági erejében aránytalanul csökkent úgy az erdélyi románsággal, mint a szászsággal szemben...”⁹ Erdély egyéni földrajzi és geopolitikai adottságai, sajátos történelmi folyamata, gazdasági lehetőségei, s ezen belül népeinek közös sorsa és egymásra való évszázados kölcsönhatása mind alakító tényezője a gazdasági építészettnek, s ebből a nézőpontból tárgyalja írásában az erdélyi faluképet, a telekredezési hagyományokat, az épülettípusokat, az erdélyi építkezési sajátosságokat, építési módokat.

A mezőgazdasággal és a mezőgazdasági építkezéssel kapcso-

latos tapasztalatait összegezve megállapítja, hogy a gazdálkodás korszerűsítésére van szükség, amely egyelőre két akadálycsoporttal szembesül: 1. A gazdasági szaktudás hiánya; a felszerelés szegénysége; a berendezkedés primitívsége; forgatóke hiánya, 2. A határ tagosíthatatlansága; értékesítési nehézségek. Ezekből az akadályokból kiindulva sürgős teendőként javasolja: a hármas fordulórendszer teljes felszámolását, a fekete ugar helyett a zöld ugart; a tagosítást; nagyobb intenzitással és terjedelemben azt a szervező, szakismeret-terjesztő kulturális és segítő munkát, amelyet az újjászervezett EMGE kezdett el és folytat.

Az 1946-ban megjelent Józsa Béla Athenaeum kiadásában Falusi építészet című kézikönyve, kalauz az erdélyi falusi nép számára, hogy a mostoha helyi viszonyok között életvitelében felzárkózhasson a környező világ színvonalára.

Az erdélyi falu építési hagyományainak és az akkori erdélyi falukép leírása után konkrét útmutatással szolgál a gazdasági udvar kialakításában, majd fontos tanácsokkal látja el a földműves gazdát. Az építkezni vágyók figyelmét a következőkre hívja fel: az épületek minden mezőgazdasági üzemnek nélkülözhetetlenül szükséges berendezési tartozékai; az épületekbe fektetett pénz holt tőke, amely nem jövedelmez; az épületek fenntartási és javítási költségei állandóan növekedő kiadást jelentenek; ne építsen sem többet, sem kevesebbet, mint amennyi szükséges; az épületek legyenek szilárdak és tartósak, de ne legyenek ok nélkül költségesek; építsen a maga józan esze szerint, azonban segítségért csak a tanult és tapasztalt szakemberhez forduljon tanácsért; ne utánozzon és ne akarjon mást fölülmúlni.

A könyv gyakorlati részében, az építészetben és a gazdálkodásban szerzett gazdag ismereteit, tapasztalatait érvényesítve, pontos utasításokkal szolgál a lakóház, a csűr, az istálló, ólak, raktározó helyiségek, valamint a középületek építésének anyagait és szerkezeteit illető kérdésekben. Kézikönyvének szerepét a következőkben jelöli meg: „Pusztán az a kettős célunk volt, hogy egyrészt nehéz viszonyok által lehető legyszerényebbre szorított lehetőségeink és kereteink között szakszerű tájékoztatást, útmutatást és tanácsot adjunk erdélyi magyar földműves testvéreinknek ma, amikor az idők és viszonyok gyökeres és elkerülhetetlen változása a falvak népének gyökeres és időszzerű gazdasági és társadalmi újjáépülését és átalakulását kérielhetetlen és halaszthatatlan munkakötelességévé tette, annak egyik előfeltételét: mezőgazdasági korszerűsítése céljából feltétlenül szükséges építkezéseit józan okossággal, helyesen tudja elkészíteni és gazdaságosan, céljuknak megfelelően tudja végrehajtani, másrészt: figyelmeztessük arra, hogy amikor mezőgazdasági termelésének korszerűsítésével a maga és a faluközössége

⁸ Kós Károly: Erdély népi gazdasági építészete, Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület centenáriuma alkalmából, Különlennyomat az Erdélyi mezőgazdaságból, 1944, 382.

⁹ Uo. 383.

anyagi emelkedését és társadalmi cselekvőképességének erőgyarapodását szolgálja, ugyanakkor szolgálnia köteles a maga faluja és a magyar nemzetközössége erkölcsi és kulturális erőgyarapodását azzal, hogy új építkezéseiben öntudatosan érvényesíti azt a hagyományos építő szellemet s a magyar képzőművészeti kultúra egyik legjellegzetesebb értéke.”¹⁰

Kós Károly a Mezőgazdasági építészet című munkáját 1957-ben a Mezőgazdasági és Erdészeti Állami Könyvkiadó gondozásában jelentette meg, pótolandó azt a hiányt, amely a mezőgazdasági építészet szakoktatása területén jelentkezett, ugyanis szükségessé vált a tanintézetek számára olyan szakkönyv kiadása, mely a mezőgazdasági építészeti problémáinak elméleti és gyakorlati megoldására nézve megadja a legszükségesebb szakmai ismereteket.

Emlékeztetőknek Czine Mihály (Kortárs, 1973. december) leveléből¹¹ idézve zárjuk, amelyben így ír Kós Károly születésének 90. évfordulójára: „Már régóta szimbólum: hűség és szolgálat szimbóluma. Megélt 90 esztendejében országok, trónok omoltak, földrengések és csillaghullások voltak – ő hű maradt ifjú

álmaihoz. Épített, mindig épített: kőből, vonalból, betűből; épített otthont az embereknek, otthont a léleknek. Építette az új Déva várát, erejét, szívét, idegzetét rakva a mindig omlással fenyegető falakba. Írt regényt és drámát, épített házat, szervezett könyvkiadót és szerkesztett folyóiratot. A kő, a tus, a szó: minden engedelmeskedett akaratának. Mindenre szüksége volt, hogy kitöltsön valami űrt, hogy megtartsa valamit, hogy ráébredjen az otthonépítés és megmaradás kötelességére. Áldozatosabban senki nem szolgálhatta népét.”

A Kós Károly-i életvezetés azt üzeni a mának, hogy megvan bennünk jövőnk alakításának ereje, nem a kishitűség, és a kiábrándultság kell legyen sorsunk irányítója, hanem az önbizalom, a cselekvési erő, az akarás, a gazdag hagyományokon nyugvó kultúránk, művészetünk, viseletünk, szokásaink, balladáink, s mindaz, ami csak egyedül ránk vall, az menthet át a jövőnek.

A Kós Károly-i életmű idézése a cselekvő erő optimizmusát sugallja a mai szellemi világunk éltetésére. A Kós Károly-i élet hangulat ma is a nép, a föld, a művészet, a kultúra, a cselekvés szeretetének légkörét hozza közénk.

¹⁰ Kós Károly: Falusi építészet, Józsa Béla Athenaeum kiadása, 1946, 90–91.

¹¹ A Kós Károly levelezése Czine Mihállyal című kötet megjelent 2000-ben a Magyar nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaság – Anyanyelvi Konferencia – kiadásában, 166.

A XXI. század néhány főbb trendje

DOMOKOS ERNŐ, KRÁJNIK IZABELLA

A menedzsment gyakorlatnak szembe kell néznie azokkal az új kihívásokkal, „megatrendekkel”, amelyek meghatározzák a XXI. század konfigurációját.

A század- és ezredfordulón az emberiség olyan globális kihívásokkal szembesül, amelyeket igyekszik megérteni, amelyekre keresi az elméleti és gyakorlati válaszokat. „Egy új civilizáció van születőben” – állítja Alvin és Heidi Toffler jövőkutató (CREATING A NEW CIVILIZATION), a saját új értékrendjével. Ha csak az utóbbi évtizedek egyik alapvető, rendkívüli horderejű súlypont-eltolódására utalunk, amelyet e cikk szerzői is igyekeztek alátámasztani saját kutatásaikkal az informatika és a távközlés területén, és amely szerint az áru értékében nő a „soft”, a szellemi, tudásalapú összetevők részaránya, a „hard”, az anyagi összetevők rovására, a következmények annyira újszerűek, annyira sokrétűek, hogy pontos előrejelzésük ma még számtalan elméleti és gyakorlati akadályba ütközik. A menedzsment – a hatékony vezetés tudománya és művészete – sajátos módszereivel és eszközeivel igyekszik választ

adni korunk számos kérdésére, támpontokat nyújtani a világ megértéséhez, a követendő úthoz.

A menedzsment gyakorlat a jövőben nem kerülheti meg a harmadik évezred láthatárán uralkodó irányzatokat, fő trendeket.

Az ismert német kutató, Gerd Gerken 1989-ben megjelent nagysikerű könyvében, a Die Trends für das Jahr 2000. Die Zukunft des Business in der Informations-Gesellschaft (A 2000. év trendjei. Az üzleti világ az információs társadalomban) megpróbálta összegezni nagyon megragadó stílusban azokat a mélyreható változásokat, amelyeknek mindannyian szereplői vagyunk, a jövő társadalmának képét. A szerző azokat a fő irányzatokat, „metatrendeket” veszi górcsőbe alá, amelyek alapvetően meg fogják határozni a jövő társadalmának konfigurációját. Víziója alapijában véve derűlátó, arra a reményre épít, hogy a társadalom, az üzleti világ megoldásokat talál majd a mostani „átalakulási válság” feloldására, és sikerül egy magasabb minőségi szintre lépnie. Amíg John Naisbitt és Patricia Aburden megatrendjeinek az erő a legfőbb jellemzője, a Gerken által leírt metatrendek összetettségükkel és alapvető jellegükkel körvonalazhatók.

Bevezetésként vegyük számba ezeket a metatrendeket:

• Az első metatrend egy új gondolkodásmódot kínál a vállalkozók és menedzserek számára – az ökológiai etika, az ökoszocializmus elvei szerintit.

• A második a globális paradigmaváltás az iparban – áttérés a klasszikus tömegtermelésről egy információs gazdaságra.

• A harmadik egy teljesen új dimenzióba vezet, egy új szelémiség modelljéhez, amelynek megnő a szerepe az Ázsia és Európa közötti versengésben.

• A negyedik a szociális dinamika változása – elmélyülnek a különbségek, megváltozik a társadalom tagolódása.

• Az ötödik a látomásos konzervativizmus – a demográfiai robbanás generációjának a gondolkodásmódját és szándékait jellemzi.

• A hatodik a termelés, az értékesítés, a marketing globális kérdésköréhez kötődik, azoknak a megoldásához egy rugalmas piaci párbeszéddel, a CIM-marketinggel (Computer Integrated Marketing).

Természetesen feltevődik a kérdés: mekkora hitelt előlegezhetünk ezeknek a fejlődési irányzatoknak?

Általában elmondható róluk, hogy nem szubjektív elmeszülemények, látványos tervek avagy egyszerű spekulációk. Ezek a trendek körvonalazhatóak, fellelhetőek a valóságban, empirikusan bizonyíthatóak is. Megfogalmazásukat tudományos kutatási módszerek használata tette lehetővé (módszeres megfigyelés, tartalomelemzés, szakértői vélemények stb). Csak Németországban a Trendkutató Intézet 160 trendet, 26 metatrendet definiált. Hisszük, hogy a hat metatrend részletes bemutatása izgalmas összefüggések kutatására ösztönözheti a kedves olvasót, az emberi társadalom jövőjét illetően.

A menedzserekből ökológusok lesznek

Lassan kirajzolódik az egyetértés a politikai és gazdasági gondolkodásban arra vonatkozóan, hogy a géntechnológia, a robotizálás, az adatok számítógépes feldolgozása, a telekommunikáció és a mesterséges intelligencia fejlődése alapvető újrarendeződshez vezet.

Ebben az összefüggésben előtérbe kerülnek az ökológiai fenyegetettség összes vetületei, teljes bonyolultságukban: az üvegházhatás (az átlaghőmérséklet néhány fokkal való emelkedése az ipar hatalmas mennyiségű szennyezése miatt), az energetikai és a nyersanyagválság.

Egyre több kutató ért egyet abban, hogy a gazdasági, társadalmi és ökológiai kérdéseket csak együtt lehet tárgyalni. Így alapozódott meg az „ökoszocializmus” fundamentuma, a bővös háromszög, amely e nevet a berlini Meinolf Dierkes professzortól kapta. Ennek az elméletnek a támogatói szerint az ökológiai gondokat eddig csak tudatosítottuk, reagáltunk rájuk, felfogtuk, de nem találtunk megoldásokat, s a környezetünk ökológiai mutatói csak romlottak. Következésképpen a

bővös háromszög egy új látásmódot és cselekvési formát követel. Bizonyos szociális és ökológiai követelmények elsődlegessége vezérlő szemponttá kell váljon. Ebben a helyzetben fel kell adnunk a klasszikus módszereket, egy új menedzsment követeli a helyét, a „trend-menedzsment.”

A gazdaságtan fontos változásainak lehetünk szemtanúi: most írják az ökológia felé forduló gazdaságtan első fejezeit. A St. Gallen-i Hans Christoph Binswanger professzor a termodinamika második, az entrópia törvényének az új gazdasági elméletekre való hatását hangsúlyozza („a nyersanyagok értékesebbek, mint a hulladék”).

Heidelbergi közgazdászok, Faber, Niemens és Stefan Entropie, Umweltschutz und Rohstoff-Verbrauch (Entrópia, környezetvédelem és nyersanyagfelhasználás) című könyvükben rámutatnak arra, hogy az entrópiikus folyamatok irreverzibilisek.

Ez a felfogás rokonságot mutat Hazel Hendersonnak, az alternatív gazdaságtudomány ismert személyiségének eszméivel is. A közgazdaságtudomány alkonya című könyvében kifejti, hogy ha a gazdaság entrópiikus jellegű folyamatait figyelmen kívül hagyjuk, a környezetünk leépül, hulladékká értéktelenedik.

Kézenfekvő a következtetés, hogy a gazdasági növekedés klasszikus elmélete a jövőnek már nem felel meg. Kétféle forgatókönyv állítható fel. Az egyik pozitív, és a technikai fejlődést olyan irányba tereli, amely új, a kőolajnál drágább, de kimeríthetetlen energiaforrást talál, és így lehetővé teszi a gazdasági növekedést. A második negatív, megszorításokat vezet be, és lemond a gazdasági struktúra átalakításáról.

Ezek az eszmék néhány megszívlelendő vészjelet küldenek a gazdaság irányítói felé, és pedig hogy hatalmas szükség van:

1. a szelektív, minőségi növekedésre;
2. a munka újjászervezésére;
3. az új termékek tervezésének és reklámozásának környezetbarát szemléletű irányítására.

Az „ökológus menedzsereket!” jelszó nem pusztán formalitás: egy új gondolkodásmód meggyökerezését szolgálja, nem csak akadémiai körökben, hanem politikusok, üzletemberek között is, minden vezetési szinten.

Az információs társadalom a láthatáron

A modernista törekvések érvényesülésének idejét éljük. Ez az új modernizmus megfogalmazza azt az igényt, hogy a technikát az emberhez kell szelídíteni, hajlítani, ugyanakkor kiemelt szerepet szán az elektronikának, a high tech fogalmának.

Karl-Werner Brand, Detlef Büsser és Dieter Rucht az Indulás egy másik társadalomba (Aufbruch in eine andere Gesellschaft) című munkájukban hangsúlyozzák, hogy a technikai haladást a humánökológia útjára lépett társadalom szol-

gálatába kell állítani.

Alvin Toffler a számítástechnika és a biológia összekapcsolódásának határtalan lehetőségeiről beszél. Nem is olyan rég az új gazdaság elnyerte az információs gazdaság nevet.

Paul Hawken a *The next economy* (Az eljövendő gazdaság) című könyvében alapos elemzésnek veti alá ennek az új gazdaságnak a születését, és arra következtetésre jut, hogy a tömeggazdaság (mass economy) széthullásának és az információs gazdaság (informative economy) születésének vagyunk tanúi.

Ennek a problematikának a globalizálódásáról beszélt egy brüsszeli konferencián a gazdasági és politikai élet számos markáns képviselője, előrevetítve a jövő újszerű érzékelésének a képét.

Előtérbe került a tudomány-technológia-iparosodás paradigma nyilvánvaló eróziója, a termelési tényezők között egyre inkább az információ nyer teret.

De mi is voltaképpen az információs társadalom, és melyek a fő jellemzői?

Ennek a társadalomnak a gazdasági alapjai a következő tényezők tükrében ragadhatók meg:

- az alapképlet – mennyiség helyett információ;
- a korlátlan energiafelhasználás helyett a minimális energia-felhasználásra való törekvés, a termékekben rejlő intelligencia részarányának párhuzamos növelésével;
- az egységnyi termékre jutó költségek csökkentése nem a mennyiség növelésével, hanem az intelligencia-tényező hatására;
- az információs gazdaság krédója: a munka és az energia mennyiségének csökkentése a környezet és a jólét javára;
- fokozatos átalakulás a három – technikai, szociális, erkölcsi – dimenzió egymáshoz való közelítésével, a high tech és a new age jegyében;
- az elektronika segítségével valósítjuk meg a minőséget, a takarékoságot, a minimális energiafelhasználást;
- az elavult business is business-etika helyébe az életért, a Földért való általános felelősségvállalás lép.

Az információs gazdaság paradigmája egy sor újítást hoz a menedzsmentben, a következő tényezők megváltoztatásával:

1. a hatalmi tényező (információs átláthatóság, közvetlen kooperáció, egyeztetés);
2. a munkafaktor (robotizálás, állandó tanulás, szervezeti kultúra);
3. a pénzfaktor (csökken a tőke szerepe, megjelenik a munkavégzés nélküli jövedelem);
4. a termelés tényező (CIM – Computer Integrated Marketing, robotizálás);
5. a nyersanyag (a tömeg csökkentése);

6. az energia (csökkenés);

7. a szolgáltatási faktor;

8. a vállalkozói faktor (áttérés a menedzsmentársadalomból a vállalkozói társadalomba);

9. a piac faktor (a közvetítői hálózat csökkentése);

10. a menedzsment faktor (new age menedzsment);

11. a tudati faktor (intuíció, meditáció);

12. a szociális tényező (életminőség, becsületesség).

A tömegtermeléstől és a tékozlástól a társadalom az értelem és az etika irányába közeledik.

Marilyn Ferguson leírja az új típusú vállalkozó épp kirajzolódó alakját: magasabb szabadságfok; érdeklődés a fokozott részvétel irányában; a szerepek pontos érzékelése.

Az ifjú generációnak döntő szerepe lesz az információs gazdaság kialakításában.

Az ázsiai szellemiség szemtől szemben az európaival

A Csendes-óceán térségében egyre világosabban körvonalazódik egy új gazdasági hatalom képe. A kreativitás, az innovációs hullámok súlypontja fokozatosan Keletre tolódik el.

A trendvizsgálatok kiderítették, hogy ez a problematika nem csak gazdasági, hanem Ázsiának és Európának egy új szellemi-kulturális erőpróbája.

Dieter Senghaas brémai professzor szerint az európai fogantatású gazdasági etika az aszkézisre, a takarékosagra, valamint a fegyelemre épít. Hosszú ideig tartotta magát az a vélemény, hogy a keleti gazdasági etika, amely a taoizmusban, a buddhizmusban és a konfucianizmusban gyökerezik, akadály lehet a gazdasági fejlődésnek. De íme, Japán, Tajván, Dél-Korea, Kína egyre aktívabbak, agresszívebbek a nemzetközi piacokon. Pontos jelzések érkeznek arról, hogy Kalifornia is a csendes-óceáni térség felé nyitott.

Az elemzések arra mutatnak, hogy a természet meghódításának és leigázásának protestáns paradigmája, amely tipikusan európai, napjainkban fejlődést gátló tényező lett.

Cserében a konfucianizmus, a Zen filozófia nem a dominanciát, hanem az alkalmazkodást hirdeti (Max Weber a konfucianizmust a „világhoz való racionális alkalmazkodásnak” nevezi). Úgy tűnik, hogy az alkalmazkodó etika sokkal jobban felszívódhat egy környezetbarát gondolkodásban, mint a dominanciára építő.

Az átalakulások vajúdája közepette az ázsiai kultúra integráló képessége meghatározóvá válhat.

A ma uralkodó tendenciák, amelyek az ember és a robot szimbiózisát hirdetik, az információs gazdaság hatalmát, együttműködését, mind-mind a dualista racionalizmus, az alkalmazkodással elnyert hatalom térnyerését igazolják.

De vizsgáljuk meg az ázsiai menedzsment-modell jelenlegi

fő áramlatait:

1. a felsőbbrendű önszervezés trendje, áttérés a hierarchikus szervezésről a „hálózati” típusúra (folyékony struktúrák);
2. a bonyolultság és a bizonytalanság feletti uralom intuíció által;
3. adaptáció a paradoxális helyzetekhez;
4. a menedzsment harmóniára és egyetértésre való alapozása.

Előrelátható, hogy az informatikai nyelv segítségével sikerül visszaszorítani a „hardvert” a kulturális „szoftver” előnyére.

A vállalkozói menedzsment új eszközökkel fog dolgozni: szellemiekkel, az idővel és az összefüggések elemzésével.

Lester Thurow amerikai professzor kihangsúlyozza, hogy „Európa számára az amerikai út járhatatlan”. Az adaptációt Európának Japántól kell megtanulnia.

Mindenesetre a két kultúra versenyében állandósítani kell a dialógust, az integráló tendenciákat.

A fogyasztói társadalom fragmentálódása

A jólét növekedésével párhuzamosan a fogyasztói modell rugalmassága is növekszik. A fejlett országokban az utóbbi időben felfigyeltek a fogyasztók viselkedési normáinak szétDarabolódására: nem léteznek már jól elkülöníthető szegmensei a piacnak, a fogyasztói társadalom fokozottan tagolódik.

Gerd Gerken A kereskedelem jövője (Die Zukunft des Handels) című könyvében tizenkétféle fogyasztói kultúrát ír le: 1. élvezetorientáltság; 2. szerénység; 3. szakértelem; 4. környezetvédő felelősség; 5. takarékoság; 6. én – transzcendencia; 7. kísérletező kedv; 8. presztízs; 9. narcizmus; 10. regionalizmus; 11. kozmokultúra; 12. egészségmegőrzés.

A fogyasztói modelleknek eme komplexitása a tömegmarketing elértéktelenedéséhez vezet, az ún. hálózati (networking) munkához és a személyre szabott termékek irányába – tehát közelebb a fogyasztóhoz.

Egyre több szociológiai tanulmány bizonyítja új társadalmi rétegek, az „új szegények” és az „új nomádok” megjelenését.

Friss, az USA-ban végzett felmérés igazolja, hogy a szegények jövedelmük több mint 50 százalékát lakbérre és élelemre fordítják.

Noha nem ismerjük pontosan az alternatív értékek hatásmechanizmusát, a „zöldek” életmódjában, a fiatalokéban fokozatosan teret nyer a fogyasztásban gyakorolt visszafogottság, a környezet növekvő megbecsülése.

Rendkívül érdekesek azok a tanulmányok, amelyek az idő és a pénz kategóriáihoz való újfajta viszonyulást kutatják.

Itt kell megemlítenünk S.B. Linder axiómáját: a jólét növekedésével párhuzamosan az embereknek egyre kevesebb idejük lesz.

„Minél szegényebb vagy, annál szabadabb vagy” – írja E. F. Schumacher. Ez az állítás egyre inkább realitássá válik, a tudatos visszafogottság tényezői hatására is, mint: 1. a pénzügyi gondok (új szegénység); 2. ökológiai gondok; 3. a pseudoaszkézis mint életstílus-modell.

Természetesen ez az új, tudatos visszafogottság két különböző stratégia képében jelentkezik:

– a gazdagok számára a szabadságfok növekedésének formájában;

– a szegények számára helyzetük feldolgozásaként, kész tényként való elfogadásaként, ami bizonyos elégtétel is számukra.

Duane S. Elgin az „egyszerű élet” központjába öt értéket állít: • az anyagi egyszerűséget; • az emberi mértéket; • az önrendelkezést; • az ökológiai tudatot; • az individuális növekedést.

Hangsúlyozzuk, hogy ez a trend nem sima jelszó csupán, több kutató bizonyította életképességét.

A látomásos konzervativizmus

A látomásos konzervativizmus fejlődési irányzata abból a feltevésből indul ki, hogy a hatvanas-hetvenes évek népességrobbanásának gyerekei jelentősen befolyásolhatják a századvég népességének arcélét.

John Kettle kanadai kutató szerint ezt a generációt néhány jól megkülönböztethető jegy alapján jellemezhetjük:

1. a tiltakozók, a hippik, a diákmozgalmak résztvevőinek gyerekeiről van szó;
2. ők a valódi jólét szülöttei;
3. hisznek a technikai és a technológiai fejlődésben ;
4. a formális és hivatalos intézményeket nem tartják megbízhatóknak;
5. nagyfokú önállóságra nevelték őket;
6. ennek a generációnak a házasságról és az életről való fel fogása deformálódott;
7. a mass media erős befolyása alatt állnak, elsősorban a tévé rabjai;
8. ez az urbanizáció nemzedéke;
9. nem ismeri a fizikai szenvedést, az orvostudomány fejlődésének köszönhetően.

Miféle fejlődésre számíthat ez a generáció?

Elsősorban anyagiakban szerényebb körülményekre, mint a szüleik. Ez a perspektíva frusztrációhoz, óvatos optimizmus-hoz, feszültségekhez vezethet. Bizonyos vélemények szerint ennek a generációnak 20–30 százaléka hajlamos az elidegeződésre. Az ökoszocializmus egy alternatívát jelenthet számukra.

A CIM-marketing

Lassan, de biztosan közeleg a tömegtermelés végnapja. A számítástechnikával ötvözött termelés egyre jobban összefonódik a marketinggel. Ennek az összefonódásnak a hívei egyre állhatatosabban fogalmazzák meg új direktívájukat: a termelési rendszereket rugalmasabbá kell tenni!

Ez a követelmény összhangban van a fogyasztási modellek differenciálódásával. A termék tervezőjének helyét a marketing-tervező fogja átvenni, aki a piacot tartja szemmel. Egy másik idevonatkozó megállapítás a vállalatok és a menedzserek rugalmasságát illetően az, hogy újra kell értékelni a kis- és közepes méretű vállalatok szerepét a CIM (Computer Integrated Marketing) toplistáján. A mammutok kifejezetten hátrányos helyzetbe kerülhetnek a kicsikkel szemben bürokráciájuk nagysága, hierarchiájuk túlméretezettsége folytán. Egy igazi hármassal kell legyőzniük a menedzsereknek a szükséglet, tervezés és termék közti távolságot.

Voltaképpen az információs gazdaság maga is a távolságok megszüntetésével lesz jellemezhető.

Az új típusú fogyasztónak öt jellemvonását emelik ki a kutatók:

1. az önmegvalósításban őt segítő terméket fogja választani;
2. nem lesz rá jellemző a termékhez való korlátlan ragaszkodás;
3. szerződéses mentalitást mutat;
4. szeretné felfedezni a termékekben az individualista értékeket;
5. nyilvános együttműködésre vágyik.

Következésképpen az új fogyasztó léte feltételezi a CIM-marketing használatát.

A metatrendeknek ez a felleltározása nem akart kimerítő lenni. A szerzők szándéka csupán csak az volt, hogy felkeltsék a figyelmet, hangsúlyozzák, hogy nem maradhatunk közömbösek az iránt, ami körülöttünk történik.

A menedzseri gyakorlat, az üzleti élet számára a leírt trendek döntő befolyással lesznek, új kapukat tárnak fel a jövőbe, a harmadik évezred felé.

Bernádi György félbemaradt vállalkozása

MAROSI BARNA

Marosvásárhely korszerű monográfiájának haladéktalan megírása nem csak hanyagság, hanem bűn.

Hol tart a Bernády-kutatás? Hol tart Bernády életének, városépítő művének, papíron maradt terveinek föltérképezése? Mit akart volna még fölépíteni? Hol tart közéleti, politikai tevékenységének elemzése, értékelése? Készül valahol Bernády-monográfia? És egyáltalán érdeklődik e témák iránt komoly szakember: közgazdász, helytörténész, várostörténész? Nem, nem és nem . . .

Hogy lehet az, hogy a mai napig nincs új, korszerű városmonográfia? Tudtommal nem is készül – bár cáfolna meg valaki! Megírta valaki annak rendje és módja szerint Marosvásárhely történetét? Hol tartanak az előkészületek, és így tovább – csupa fölösleges kérdés.

Marosvásárhely múltjáról írva, Kelemen Lajos összefoglalja azt a keveset, ami történt: a régi kísérletek közül Benkő Károly munkáját említi elsőnek, aki „csak szűkkörű forrásanyagra támaszkodhatott” – azt csak zárójelben teszem hozzá, hogy tavalyelőtt, 2001-ben jelent meg először nyomtatásban Benkő úttörő munkája, Marosvásárhely szabad királyi város leírása 1862-ben címmel. Kelemen Lajos listáján a második Orbán Balázs A székelyföld leírása negyedik kötetében közreadott várostörténet – „ez már érdeemes kísérlet”, jegyzi meg Kelemen Lajos. De erről tudni kell, hogy

Orbán Balázs „szabadon merített” Benkő művének a város levéltárában őrzött kéziratából – és diszkréten jelzi: „melyből én az érdekesebbeket kivonatoztam, mert még sok más van ott, mik azonban semmi történelmi és jogi érdekléssel bírnak. Benkő Károly kéziratát a vásárhelyi tanács volt szíves használat végett nekem átadni.” Manapság, a modern szerzői jogvédelem közepette – post mortem – micsoda plágiumper keveredhetne az egész „szabadon merített” szövegpótlásból! (Orbán Balázs idézett műve, 1870-es kiadás, IV. kötet, 109.)

A Kelemen Lajos listáján szereplő következő vallástörténet-kísérlet: Traian Pop: Monografia oraşului Târgu-Mureş, amelyről joggal állíthatja, hogy „nem tudott elég hű képet adni a város múltjáról”. Kiss Pál Marosvásárhely történetének értékelése sommás: igazából csak a kiadója adta az igényes vallástörténet címet, mert valójában városképnek és az intézmények ismertetésének készült, történeti keretben. A háború után a szerző, Kiss Pál, több alkalommal is említette nekem, hogy csak pillanatfelvételnak, vázlatnak szánta dolgozatát, de a második Bécsi Döntés utáni eufóriában nem volt már ideje a végleges megírásra, a kiadó szinte kitépte kezéből a kéziratot, és piacra dobta!

Újra csak Kelemen Lajost idézem: „Volt idő, mikor a város fejlődésében egykor oly nagy érdemeket szerzett polgármestere, Bernádi György ezt a kérdést is meg kívánta oldani a néhai dr. Dékányi Kálmánnal, Biás Istvánnal és velem szerződést kötött a város történetének megírására. Az adatgyűjtés meg is indult, de sajnos

elég sovány eredménnyel. Az első világháború kitörése után eltemette az ügyet.”

A székely székek, Maros-szék levéltári múltja ma sincs földolgozva kellőképpen, bár jelentős munkák készültek el a székely önkormányzat történetével kapcsolatban, Pál-Antal Sándor munkáira gondolok elsősorban. De a Székely Oklevéltárnak (az Erdélyi Múzeum Egyesület kiadásában) még csak a hatodik kötete jelent meg, az okleveles tegnap részleges föltárása a XVII. századnál tart. Persze, közismert politikai okok miatt, a munka egy egész történelmi korszakot késett!

Mégis megkérdendő, vajon nem szellemi és szakmai fényűzés-e az, hogy az oklevéltár utóbbi köteteit a székely népesség-összeírások rengetege tölti be – lovasok, gyalogosok, nemesek, lófők, darabontok, szabadosok, szabad székelyek végtelen lajstromai, a teljesség igényével –, amikor a közelebbi századok oklevélanyaga tovább késik rendületlenül. . .

Az is igaz, hogy Székely-Vásárhely nagyon a perifériára épült! Karda Elekről, Kecskemét újjáteremtőjéről mennyivel többet tud a magyar köztudat, mint Bernády Györgyről! Csak hát Kecskemét valamivel közelebb van a magyar centrumhoz, Pesthez.

Bezzeg a szakma könnyűlovassága már példamutatóan sokkal mozgékonyabb! Éppen Bernády György utóélete produkál idetaláló ellenpéldát: 1994. október végén leplezték le Marosvásárhelyen a legendás polgármester bronzszobrát, és Gagy József „másnap” kutatási programként választja a szoborállítás társadalomrajzát, a csíkszeredai KAM-Regionális és Antropológiai Kutatások Központjában Etnikai identitásteremtés nyilvános térben – Szimbolikus térfoglalási gyakorlat a Székelyföldön címmel feldolgozza a témát, a Bernády-szobor történetét és annak minden vonatkozását. A program támogatója a Magyar Tudományos Akadémia. A tanulmány első változatát a vásárhelyi LÁTÓ irodalmi folyóirat közli 2000 februárjában. A végleges változat tekintélyes tanulmány, Gagy József remek írása, szakszerűbben nevezve: tanulmánya a szoborállítás várostörténeti összefüggéseit tárgyalja, konkrét szociográfiai részleteit és komplex etnikai környezetét szerkeszti meg.

Sajnálatos, hogy a korszerű városmonográfia késik, a szaktudomány nem végezhetette el feltáró munkáját, az oklevéltárak nem publikálták a dokumentumokat, a történelem nem kedvezett az ilyesfajta kutatásnak – de, és ez a lényeg – a város magyar közössége a publicisztikai előzményekkel és a szoborállítással életre hívta a Bernády-kultuszt. Bernády György neve ma „márkanév” Vásárhelyen és Erdélyben, a Bernády-korszak dinamizmusa állandó összehasonlítási lehetőség a jelen számára.

Mi újat hozott Bernády Marosvásárhely életében?

Pénzt, pénzt és pénzt. . . Tőkét, bankkölcönt vonzott a városba. Székesfővárosi szakértőket szerződtetett, sorozatosan versenypályázatokat írt ki, 1902-ben választották meg polgármesterré, és nem telt el egy esztendő, a város hitelképes lett! 1903 után, vidéki

optikával mérve, a város ijesztően nagy, hosszú lejáratú kölcsönöket vett fel, és a Városháza szokatlan iramú tempót diktált az építkezéseknél, beruházásoknál. . . Gyökeresen megbolydult, fölfordult a kisváros élete.

Száz esztendővel ezelőtt valóban kisváros lett volna Vásárhely? Erdélyi léptékekkel mérve: NEM. 1909-ben Erdélyben Kolozsvár lakosainak száma 49 000, Brassónak 36 000. A történelmi Erdély területén ekkor az összes többi településnek ennél jóval kevesebb a lakosa. Törvényhatósági jogú szabad királyi város egész Erdélyben kettő volt: Kolozsvár és Maros-Vásárhely, táblabíróság is csak e két helyen működött. A Felsővárosban a jómódú kisbirtokos réteg városi házai épültek és épültek újjá, egész fertályokat, az alsóvárost a kiscsászák, az úgynevezett „kisutcabeliek” lakják, céhek szerint elkülönülve, a hagyományos kisiparos világ. Vásárhely nevezetes lakóváros, református kollégiummal, állami főgimnáziumokkal. A város közléte mozgalmas, eleven, gazdag közkönyvtárak létesülnek, nyomdák, napilapok, évtizedekig nívós hetilapok, folyóiratok jelennek meg, úri Casino működik 1832 óta, irodalmi társaságot alapítanak 1876-ban, a Kemény Zsigmond Társaságot. A városnak kultúrateremtő ereje messzire sugárzik – Csokonai Vitéz Mihály híres verse is erről szól, a Marosvásárhelyi gondolatok 1798-ban íródott. Évszázadokig urbánus kis centrum a Székelyföld nyugati kapujában, a XIV. században kialakult várossal, erősített várral.

Ezt a várost „forgatta föl” és kezdte modernizálni Bernády – a legalkalmasabb időben!

A legalkalmasabb időben. . . Wekerle Sándor pénzügyminiszter 1892-ben vezeti be a valutareformot, a régi forintot az új, aranyalapú valuta, a korona váltja fel. Ma már elképzelhetetlen ez a békebeli világ: a XIX. század utolsó két évtizedében – egy egész emberöltőn át 1 forint volt 1 véka búza ára. Pontosan lehetett előre kalkulálni a vagyonnal: mit és mennyit fog örökölni az unoka!

A századvég konjunktúrája magamagától kínálta a modern városiasodás lehetőségét. A vidéki városok természetesen Budapestet próbálták utánozni, követni. A fővárosban sikeresen működő építészeket hívtak meg a pályázatokra, a külső és belső dekorációra a gödöllői művésztelep mestereit kérték föl. Tempót és ízlést egyaránt a főváros diktált, az Országház, a Kúriapalota, a Zeneakadémia, a Hősök tere, a Szépművészeti Múzeum, a Műcsarnok, a budai villák. És persze, bankhitelt, pénzt is Pesten lehetett „beszerzeni”.

A magyar vidéki városok lehetőségeit szinte meghatározta a múlt: egészen mások voltak az adottságok és a feladatok a régi történelmi városokban (Székesfehérvár, Pozsony), mások a hegyek közötti medencékben (a felvidéki bányavárosokban, Besztercebányán, Lőcsén, vagy Erdélyben, Kolozsváron, Brassóban) és megint mások a szétterült, halmazszerűen kialakult alföldi városokban (Debrecen, Szabadka, Kecskemét és Nagyvárad). Modern közéleti em-

berre várt ez a bonyolult feladat, a városépítő mecénásra, a lehetőségek és szándékok megfogalmazójára, aki a pénzügyvilágban is ott-honosan mozgott. Kecskemét embere volt Kada Elek, Maros-Vásárhelyé Bernádi György.

Kada Elek újságíró volt, több vidéki lap politikai munkatársa, színdarabokat, regényeket írt, különben ügyvédnek készült, jogot tanult. Kecskemét országgyűlési képviselője, tizenhat esztendőn keresztül, 1857-től 1913-ig, haláláig a város polgármestere. Ő látott hozzá az alföldi város nagyszabású fejlesztéséhez, nagy és jelentős középületeket építtetett, megkezdte a város és a városkörnyék régészeti feltárását, megalapította a városi múzeumot, művésztelepet létesített, támogatta a homoki szőlő- és gyümölcs-telepítést, elsősorban a barack meghonosítását.

Bernádyt az Isten is polgármesternek, politikusnak teremtette. Nagypapa, apja patikusok, ő is gyógyszerész lesz, de azért állam- és jogtudományi diplomát is szerez, pár évig vezeti az örökölt patikát, az Aranyszarvashoz címzett főtéri gyógyszerterát, de hamarosan már országgyűlési képviselő, 1902-ben pedig polgármesterré választják. 1913-ban a város főispánja. Akkoriban a szabad királyi városok önkormányzatának, a törvényhatóságnak élén, mint királyi biztos, külön főispán állt. Minden szabad királyi városban a vármegye főispánja látta el ezt a tisztet. Két kivétel volt a tízes években Magyarországon, Fiume és Marosvásárhely – ahol elismerése jeléül a polgármestert nevezte ki a király a városi törvényhatóság főispánjának. A világháború kitörése előtt Bernády a székelyföld iparfejlesztési kormánybiztosa is. Hogy polgármestersége alatt milyen urbanus változások következtek be Marosvásárhelyen, annak részletes irodalma van már. Nem is sorolom, nem részletezem a fejlesztés, az urbanizálódás, az építkezések, a jelentős középületek sorát. Egy teljesen más, építész-művészek, képzőművészek megálmodta új város volt születőben... Csak születőben volt, de minden félbemaradt, mert kitört a háború. Később soha nem lehetett folytatni a megkezdett múltat, nagyszabású vállalkozás maradt félbe 1914-ben. Mindez valahogy trianoni torzítóvá kövült: emlékeztetőül, hogy mit veszített a város, mivé épülhetett volna!

Az impériumcsere után, 1926 és 1929 között újra választott polgármestere a városnak. Megismétlem: választott, mert 1918 után, Bernády Györgyöt kivéve, minden városvezető, polgármester kinevezett volt, a prefektus vagy a főispán, a kormány vagy valamely más hatóság nevezte ki a polgármestereket, a városi néptanács elnökét, illetve a többi elöljárót – egészen 1990-ig!

És most következzenek kis kitérők.

Bernády leglojálisabb, hogy is mondjam, legkorrektebb, legtehetségesebb munkatársa Komor Marcell építészművész volt.

Komor Lechner Ödön legelső követői közé tartozott, a magyar építéstílus mestere. Jakab Dezsővel közösen tervezett épületeikben új nemzeti formanyelvet fogalmaztak meg. Bernády egy nagy formátumú művészembert nyert meg a vásárhelyi munkákhoz, a

székelyföldi városépítés ügyének, mert ez akkor még ügynek, misztionnak számított, nem hitvány pénzkeresetnek! Komor Marcell nevéhez fűződik többek között a szabadkai városháza és zsinagóga fölépítése, a pesti Országos Társadalombiztosító Intézet 18 emeletes toronyháza, az akkori Városi Színház – a mai Erkel Színház épülete.

Komor Marcell megszállottan készült arra, hogy körbeépíti a vásárhelyi Városháza teret: a tanácsház mellett elkészült a Közművelődési Ház, szemközt jelölték ki a Vigadó és Színházpalotát, a szecessziós tér negyedik oldalára helyezték volna el a Székelyföldi Iparművészeti Iskolát és az úri kaszinót. A kis díszter közepére tervezték a Bernády-szobor helyét, a rajz nagyon hasonlított a Ligeti Miklós pesti Anonymus szobrára.

Az első világháború Komor Marcell terveit és álmait is elsodor-ta, a második világháború őt magát. Közvetlenül a háború kitörése előtt Ázsiából, Hongkongból tér vissza, vesztere. 1944-ben zsidó vallása miatt a fasizmus végez vele.

A modernizációhoz pénz kellett akkor is: három pesti miniszter nevét írjuk ide, akik Bernádynak utat nyitottak a bankvilág felé, és akik garantálták a szabad királyi város, a székely főváros hitelét: Apponyi Albert, Zichy János és Jankovich Béla.

Gyermekkoromban hallottam többször, hogyan emlegették az öregek, az idős vásárhelyiek Apponyi nevét, aki még valamikor az első világháború előtti években a Transsylvania Hotel balkonjáról intézett beszédet, pontosabban szózatot a székelységhez, hogy szónokolt a vásárhelyi polgároknak, zengett a tér Apponyi gróf szavától, pedig elektromos hangosítás nem létezett akkoriban!

Ez a három politikus 1906 és 1918 között, egymást váltva val-lás- és közoktatásügyi miniszterek, politikusok, közigazdászok, egyetemi tanárok, akadémikusok. Az első világháború előtti esztendő-k nagyformátumú, nagybefolyású alakjai. Ezek voltak Bernády pes-ti patrónusai, pártfogói, védnökei. És ebben a korszakban nagy sze-repet játszottak a szabadkőműves páholyok, Bernády is páholytag volt. A páholyok szerepét viszont ma már nagyon nehéz rekonst-ruálni és dokumentálni, esetleg ha félbukkannának valaha, vala-hol Bernády-levelek, lenne némi esély rá, bár szóbeli közlések sze-rint a levelezés nagyrészt elpusztult. Persze, az ilyen közléseket igen nagy fenntartással kell fogadni. Ki tudhatja: talán egyszer csak elő-kerülnek kötegszámra Bernády-levelek Pesten, valamely szabad-kőműves család leszármazottjánál.

Egy vidéki város költségvetéséhez mérten nagy összegekről volt akkor szó. A városi tanácsház kifizetett költségei végelszámolás-kor 700 000 békebeli aranykoronára emelkedtek, a Közművelődési Házra 2 166 933 koronát költöttek, 11 esztendő alatt útburkolás-
ra, aszfaltozásra, javításra 5 292 869 koronát fizettek ki. A tervezett költségek, a végelszámolások, a felvett hitelek, az ominózus adós-
ságok összege jóval meghaladták egy kisváros pénztártartalékait, di-menzióit, lehetőségeit. A közigazdász szakemberek számára a hi-

telrendszer működése, a soha ki nem fizetett adósságok története is tanulságos lehet! De még tanulságosabb a bankok, hitelintézetek, bankcsoportok alkalmi vagy folyamatos szövetkezése egy-egy nagyobb beruházásra, a közös tőkebefektetés mechanizmusa, a biztosítások részletei, a konzorciumok szerepe. Ma már nevetségesnek tűnik a megállapítás: akkor a hitelnek erkölcsi garanciái is voltak! Nem csak egy-egy kormány állt jól értük.

A szabad királyi város méltán emelhetne szobrot a néhai Magyar Jelzálog Hitelbanknak, a zászlóshajónak és öt másik pesti bankháznak, akik megszervezték a pénzügyi manővereket – természetesen garantált, biztos és tisztességes haszonnal. A tengernyi költségvetés, az elszámolások, rovincsolás papírhalmazai, a privát levelezés, tehát a

várostörténet pénzügyi részletei tanulságos és szenzációs anyag lenne mai fiatal közgazdászok és várostörténészek számára.

De szakszerű kutatásról, érdeklődő várostörténészek jelentkezéséről nem tudok...

A Bernády-korszak nélkül milyen lenne a mai Vásárhely?

Egy Gheorghie Gheorghiu-Dej és Nicolae Ceaușescu idejében föl- és átépült, lélektelen, szocialista panelházrengeteg, egy szörnyűséges blokkerdő. Semmi más.

Ma már ott tartunk az elidegenedés sivárságában, hogy a Bernády-világ valóságáról, a szecesszióról, a gödöllőiek remek szerepléséről sem tud a város semmit, mindent belep a közöny és a szürke érdektelenség. És a dilettantizmus.

FORRÁSMUNKÁK

1. Benkő Károly: Marosvásárhely szabad királyi város leírása 1862-ben, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2001.
2. Orbán Balázs: A székelyföld leírása, IV. kötet, Pest, 1870, 106–174.
3. Kelemen Lajos: Művelődéstörténeti tanulmányok, II. kötet, Novum Forum Suculorum, Kriterion, Bukarest, 1982, 17–44.
4. Molter Károly: Marosvásárhely, Ellenzék, Kolozsvár, 1926. október 17., In: Erdélyi argonauták, Mentor, Marosvásárhely, 2000.
5. Molter Károly: Marosvásárhely, portrévázlat a székelyfővárosról, In: Erdélyi Helikon, 1930. VIII–IX és Erdélyi argonauták, Mentor, Marosvásárhely, 2000.
6. Kiss Pál: Marosvásárhely története, kiadta Petri Károly, Marosvásárhely, 1942.
7. Marosi Barna: Épült dr. Bernádi György polgármestersége idejében (Marosvásárhely a századfordulón), In: Megbolgyatott világ, Kriterion, Bukarest, 1974, 5–48.
8. Keserű Katalin: Hagyomány és sajátosság – Marosvásárhely századeleji építészetében, In: Bernády György Emlékezete, Impress Kiadó, Marosvásárhely, 1999, 27–37.
9. Gellér Katalin: Marosvásárhely Kultúrpalotája, In: Bernády György Emlékezete, Impress Kiadó, Marosvásárhely, 1999, 38–50.
10. Gagy József: Bernády-szobor bajlatta városban, In: LÁTÓ, Marosvásárhely, 2000. február.

Rendezvények

Keresztyén kis- és középvállalkozás-fejlesztés Erdélyben

— tudósítás a képzéssorozat kolozsvári szemináriumáról —

HUNYADI ATTILA

Vállalkozásfejlesztő központok segítik Erdélyben a kis- és középvállalkozások tevékenységét.

Kolozsvári és Kolozs megyei vállalkozók, egyházközségek és alapítványok képviselői, lelkészek vettek részt október 3-án a Bethlen Kata Diakóniai Központban szervezett vállalkozási továbbképzésen. A szeminárium egy többnapos, Erdély több helységében megszervezett rendezvénysorozat része volt, így Illyefalva, Sepsiszentgyörgy, Marosvásárhely után Kolozsváron, ezt követően pedig Nagyváradon tartották meg a továbbképzést az INITIATIVE németországi egyesület és a romániai INICIATIVA Protestáns Vállalkozói Egyesület közreműködésével. A német INITIATIVE e.V. egyesületet németországi egyetemi professzorok és a közéletben, egyházi életben tevékenykedő személyiségek hozták létre azzal a céllal, hogy tapasztalataik, tudásuk átadásá-

val segítsék a közép- és kelet-európai országok egyházakhoz közelálló vállalkozóit. Az egyesület egyik feladata vállalkozók képzése, továbbképzése szemináriumok szervezésével.

Rubatos Adrienne, nagyváradai származású, németországi menedzser kezdeményezésére szervezték meg az INICIATIVA erdélyi képviselői az első szemináriumokat az említett városokban, helységeken. A szemináriumi képzések mellett a Protestáns Vállalkozói Egyesület a vállalkozókat külföldi partnerkapcsolatok kialakításával, németországi szakmai gyakorlatok rendezésével és vidéki vállalkozói centrumok, klubok szervezésével szeretnének hozzájárulni a vállalkozói kultúra felemeléséhez és a vállalkozók közötti gondolat- és tapasztalatcsere, kapcsolatteremtés és együttműködés kialakulásához. A német modellt követve díjazták a gyülekezeti életben is tevékeny vállalkozókat. Inkubátor szerepet vállaltak azáltal, hogy erdészeti és ingatlanhasznosítási szakembert foglalkoztatnak egy Kovászna megyei erdészeti projektben, illetve Nagyváradon az egyházi földekkel

való hatékony gazdálkodás terveinek kidolgozásában és működtetésében.

A kolozsvári szemináriumon közel fele-fele arányban vettek részt vállalkozók és lelkészek. Az előadó, Thomas Emmerling, a bajorországi Neumarktban élő vállalkozó és vállalkozói tanácsadó, egyben a "Wirtschaftsjunioren Deutschland" fiatal (tehát 40 éven aluli) vállalkozókat támogató érdekvédelmi egyesület elnöke, az Európai Unió csatlakozás Romániára és konkrétan a romániai kisvállalkozókra gyakorolt hatásának felvázolásával kezdte előadását.

Bár Románia, nagy területi kiterjedése és nagyszámú lakossága miatt érdekes lehet a külföldi befektetők számára, a kisvállalkozók mégsem nyerhetnek sokat, kézzelfogható útmutatást nyújtott a résztvevőknek arról, hogyan és miért érdemes vállalkozni, milyen területen és milyen módszerekkel. Az ehhez szükséges stratégiai menedzsment, a hosszú távú és következetes tervezés, az üzleti terv tartalmát ismertette az előadó. Az „ahol nincs cél, ott egyik út sem helyes” – közmondás illusztrálja a stratégia fontosságát.

A résztvevők két feladatlap kitöltésével gyakorolhatták az üzleti terv és stratégia kidolgozása során felmerülő kérdéseket. A több feladatlapot tartalmazó kiosztott szemináriumi munkafüzet egyik gyakorlata a négy C (Costumer, Competition, Costs, Capabilities) – tehát a négy K: kuncsaft vagy kereslet (ügyfél), konkurrencia (verseny), költségek és képességek – főbb pontok köré csoportosítva szemléltette a stratégiai tervezés eszközeit.

Mindezek a kérdések nem csak a vállalkozók, hanem a résztvevő lelkészek fantáziáját is megmozgatta, lévén, hogy egyházunkban több vállalkozó kedvű személy keresi meg a lelkészt ötletével, kezdeményezésével. A szemináriumon megismert módszerek tehát a lelkészek közvetítésével a faluközösségek tagjaihoz is eljuthatnak. A lelkész, sokszor a falu egyedüli értelmiségijeként, közvetítő szerepet tölthet be: a vállalkozni kívánó helybélieknek hasznos információkat nyújthat arról, milyen intézmények, alapítványok segíthetnek tervei megvalósításában, üzleti terv összeállításában, pályázati vagy jogi tanácsadásban, hol keresheti meg a finanszírozási forrást, miként szerezheti be a szükséges jóváhagyásokat. Megállapodott piacgazdaságokban mindezeknek megvannak a megfelelő állami és magánintézményei – például Németországban a Kereskedelmi Kamarák, vállalkozói egyesületek.

Az Initiative találkozó mind a vállalkozók, mind a lelkészek számára hasznos és gondolatébresztő volt, és valóban kezdeményezőnek bizonyult, az iniciatíva ugyanis remélhetőleg beérik. Erre enged következtetni az is, hogy a szemináriumi előadást lezáró kérdések mentén a résztvevőkben megfogalmazódott az az igény, hogy hasonló találkozókat legalább havonta kellene szervezni, ahol a képzés mellett egy-egy jogi-gazdasági problémát

meghívott szakember segítségével is tisztázni lehetne, s ebben az önkéntességen alapuló „klubban” egymás problémáit, ötleteit is megoszthatnák a résztvevők, akiknek száma talán bővíthetne is újabb barátok, ismerősök, partnerek meghívásával. A kapcsolattartás ugyanis, amint egy nyugalmazott gyógyszerész, környezetvédelmi termékek gyártásában vállalkozó résztvevő elmondta, mindennél fontosabb a társadalmi, és így az üzleti életben is. A kapcsolatépítés, kapcsolattartás, kölcsönös információ és szolidaritás-együttműködés azok a tényezők, amelyek a kisebbségi vállalkozókat (a történelem folyamán a zsidókat például) mindig is életben tartotta, sőt exponenciálisan megerősítette. Ugyancsak figyelemreméltó az is, hogy Erdélyben, különösen a falvakon a lelkipásztor volt nem csak a lelkiekben, szellemiekben a közösség tanácsadója, hanem, pont lelki és szellemi felkészültsége révén, vált gazdasági tanácsadóvá és kiváló szervezővé is a falu életében. Ami pedig a szellemiek és az anyagiak összefüggését, illetve sorrendjét illeti, az is megfigyelhető, hogy azokban a közösségekben, ahol bármily piciny dalárda, ifjúsági egyesület, nőszövetség, olvasóköri, tűzoltó egyesület, fúvószenekar, egyszóval valamilyen kulturális-társadalmi alapsejt működik, tájházat rendeznek be, falunapokat szerveznek, ott a gazdasági életben is eredményesebbek az emberek. Ugyanis ha kis dolgokban – a faluközpont parkosításában, „Tiszta udvar, rendez ház” vagy „A mi falunk a legtisztább” stílusú versenyekben – sikerül élményszerűvé tenni az együttlétet, a spontánul kialakuló rokonszenv és együttlét a gazdasági tevékenységek során is képes felülkerekedni a beidegződött bizalmatlanságon és rosszszul értelmezett versengésen, s a csak közösen elérhető gazdasági előnyök elérése céljából már valószínűbbé válik az együttműködés.

Erdélyben pedig nem elsősorban a kiszámíthatatlanul forgandó világgazdasági trendeknek és elvárásoknak megfelelően kell vállalkozni. Sokkal ésszerűbb és hosszán tartó stratégiát kell kiépítenünk arra a „multikulturális” örökségre és értékekre alapozva, amely Erdélynek a legsajátosabb egedisége. Mindezt Makra Péter, magyarországi meghívott, a dél-kelet-magyarországi Sapard-iroda vezetője, vidékfejlesztési szakértő hangsúlyozta ki, rámutatva azokra az adukra, amelyekkel az erdélyiek még (sic!) rendelkeznek, s amelyeket kár lenne elveszíteni és turisztikai szempontból kihasználatlanul hagyni. Ilyenek például a népzenei és népviseleti hagyományok, amelyekből kár lenne kivetkőzni, a természetközeli/természetes anyagokból népművészeti igényességgel elkészített lakberendezési tárgyak, ruházati cikkek, a tájjellegű építészet, hagyományosan híres vendégszeretet és a mindezeket körülvevő természeti sokféleség, a domborzati formák sűrű változatossága, a téli és vízisportoknak megfelelő helyszínek. Ezeket a világszinten is egyedi erőforrásokat és értékeket viszont mégsem elegendő csupán az éterben, az

interneten reklámozni a potenciális turistáknak, hanem a helybéliekkel, fiatalokkal és idősebbekkel is újra el kell fogadtatni, felismertetni saját értékeiket: ösztönözve őket táncaik és viseletük, hagyományos háziiparuk újratanulására, hisz egy-egy háziipari-népművészeti foglalkozást, hagyományos népi mesterséget bemutató működő műhely is becsábíthatja a turistacsoportot. Ilyen élő, működő múzeum minden faluban létrehozható a tájházak mellett. Az önkormányzatok pedig a tájjellegű építészet megőrzését, illetve a tájjellegű építészettel összhangban álló tervek és új házakat díjazhatnák, illetve pályázhatnának ilyen célokra, hiszen az Erdélybe érkező turista egészen biztos, hogy nem a budapesti kockaházat szeretné vizontlátani Székelyföldön vagy Kalotaszegen. A falutalálkozók és vetélkedők tehát amellett, hogy a közösségek tagjaiban erősítenék értékeik öntudatos vállalását és a kölcsönös kapcsolattartást, olyan programkínálatot is jelentenének, amely megpezdítheti a turizmust, egy eseménynaptárban megjelenő többnapos változatos rendezvényesorozat ugyanis hosszabb időtartamra itt tartaná, magával ragadná a turistát. Ez a kulturális turizmus pedig kiválóan kiegészül a sportturizmussal, ökoturizmussal, sőt járulékos gazdasági tevékenységeket és infrastrukturális fejlesztéseket gerjeszthetnek, futtathatnak fel: kerékpárutak és pihenők építését, fenntartását, vendégfogadók és panziók vendéglétszámának folytonosságát, bővülését. A télisportok, sípályák és sifelvonók előállítás, felszerelése, karbantartása egy másik példa a sportra és turizmusra csatlakoztatható járulékos kisiparágakra, ezek közül is kiemelhető a sporteszközök gyártása, javítása, amelyhez nem csak elegendő nyersanyag, hanem a kisiparos készség és szorgalom is megvan az erdélyiekben.

Mi szükséges tehát egy sikeres vállalkozáshoz Erdélyben? Hosszú távú stratégia, vagy mondjuk inkább értékeinkkel tisztában lévő és azokra céltudatosan építkező stratégia. A stratégia megvalósításával pedig nem lesznek nehézségek, ha egyszer kialakult a stratégia. Erre viszont az INITIATIVE szemináriumaihoz hasonló találkozók, az önkéntes vállalkozói megbeszélések, klubokban kerülhet sor. E klubok, találkozók annál is fontosabbak, mivel itt alkalom adódhat a szakemberekkel való eszme- és tapasztalatcserére, ötletbörzékre.

A szemináriumon részt vevő lelkészek számtalan falufejlesztési lehetőséget villantottak fel, elsősorban a faluturizmus, vidékfejlesztés terén, viszont nem tudnak hova fordulni tanácsért, szakemberért. E téren lehetne kihasználni a magyar civil és szakmai szervezetek adta lehetőségeket, képzésekkel, kiszállásokkal, üzleti és pályázati tanácsadással, tájékoztatással segíteni a helyi kezdeményező lelkészeket, közösség- és kistérség-fejlesztőket, vállalkozó kedvű ötletgazdag helybélieket. Hasznos volna viszont a különböző képzési programok valamelyes területi és tematikus, időbeli összehangolása, koordinációja. Mint az

Initiative szemináriumon kiderült, Erdélyben számtalan vállalkozásfejlesztő és képzési program folyik, legtöbbször egymástól függetlenül és anélkül, hogy egymásról tudnának a szervezők. Talán egy közös eseménynaptár, közös honlap, linkgyűjtemény megoldja majd ezt a problémát is, a tematikus és főleg időbeni átfedések elkerülése érdekében összehangolódnak és kiegészítődnek a vállalkozásfejlesztő programok, képzések. Ugyanakkor a megyei kereskedelmi kamarák és más állami intézmények felé lehetne közvetíteni a magyar nyelvű továbbképzésekre való igényt. A több helyen jelentős nyugati, németországi szakmai támogatással megszervezett kamarai képzési programokat, rendezvényeket ugyancsak népszerűsíteni, ismertetni lehet a szakmai körökben, részvételre buzdítani a vállalkozókat, közösségfejlesztőket, s miért ne, a lelkészeket.

A nap folyamán nem véletlenül merült fel a vallás és a vállalkozás kapcsolatának kérdése. Az előadó szerint az egész közösség, egyházközség gazdagodik akkor, ha valaki az egyházközség tagjai közül sikeres vállalkozó lesz, amennyiben továbbra is fenntartja a kapcsolatot az egyházközséggel, vagy vállalkozása pozitív hatással van a közösségre. A német egyesület, és ennek támogatásával erdélyi partnereik is több díjat osztottak ki olyan vállalkozóknak, akik vállalkozásuk által munkahelyeket hoztak létre munkanélküli vagy kevésbé képzett fiatalok számára. A keresztyén vállalkozásfejlesztő központok németországi több hetes szakmai gyakorlatra is lehetőséget nyújtanak fiatal keresztyén vállalkozóknak. A jövő évi gyakorlatról és pályázati feltételekről az alábbi címeken, a központok vezetőinél lehet érdeklődni. A keresztyén vállalkozásfejlesztő központok elérhetőségei:

INITIATIVE Vállalkozói Szövetség – Németország

Rubatos Adrienne

Adrienne.rubatos@rds.rohde-schwarz.com

Parohia Reformată Ilieni

Kató Béla lelkész 4016 Ilieni, str. Bisericii nr. 365, Tel: 0267-351874

Centrul de Caritate și Învățământ Reformat Bod Péter

500082 Tg. Mureș, str. Pádurii 7 B, Tel/Fax: 0265-216997

Nagy Gábor

Parohia Reformată 3575 Aleșd, str. Bucegi nr. 21. Jud. Bihor, Tel: 0259-342890

Bethlen Kata Diakóniai Központ

Kovács Attila igazgató, str. Ponorului nr. 1. Tel: 0740-033073, 0264-440510

Módszertani továbbképző a szakoktatásban dolgozó tanárok számára

KISS ANDREA

A középfokú közgazdászképzés minőségének magas szintre emelése az anyanyelvi oktatás napjaink egyik legfontosabb feladata.

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság ez év október-novemberében, az Apáczai Közalapítvány támogatásával, a múlt évi program kiegészített változatával, a gazdasági szakoktatásban dolgozó és bedolgozó tanárok számára módszertani továbbképzőt szervezett. A továbbképzőt a társaság ügyvezetése Erdély három városában, Kolozsváron (október 15–18.), Nagyváradon (október 23–26.), valamint Csíkszeredában (november 6–9.) szervezte meg. A képzésen jelenlévők száma meghaladta a százat.

A rendezvény követett céljai: a magyar nyelvű gazdasági szakoktatás hatékonyabbá tétele; a szaktanárok ösztönzése, hogy a gazdasági szakoktatás hatékonyabbá váljon; a cél elérése érdekében képezzék magukat; vállalják a magyar nyelvű tankönyvek szerkesztését és szakirodalom kialakítását; küzdjenek a gazdasági szakosztályok és szakiskolák megmaradásáért.

A továbbképző során elvárt eredmények közé a következőket sorolhatjuk: Erdély-szinten egy jól felkészült közgazdaságtant oktató tanári csapat kiépítésének követése, a legújabb módszertani technikák alkalmazása a gazdasági oktatásban; a frissen végzett vagy végzős egyetemisták közül új tanerő bevonása az oktatásba; a tanárok érdeklteté tétele egységes magyar nyelvű gazdasági tankönyvek kiadásában; a szakoktatás szervezettebbé tétele, kapcsolatok kialakítása az iskolák között, illetve a civil szféra és a vállalkozói réteg bevonása a gazdasági szakoktatás támogatásába; egy olyan oktatási szerkezet kiépítése, amely hozzájárul a versenyképesség kialakításához, amely válaszolni tud a gazdasági fejlődés igényeire, és igazodni tud a munkaerő piaci keresletéhez; kiegyensúlyozott szakmai önbizalommal rendelkező fiatalok nevelése.

A továbbképző a következő programot követte:

Metakommunikáció, testbeszéd (Csép Sándor, 3 óra): Külső és belső személyiségjegyek a metakommunikációban. A kommunikatív személyiség. Csép Sándor, a Magyar Újságírók Szövetségének elnöke a nonverbális és metakommunikáció eleméről, ezeknek elsajátításáról és a pedagógiai gyakorlatban való alkalmazásáról tartott előadást. Mivel a birtokolt tudásanyag nem csak a felkészültségtől függ, és bizonyos készségek elsajátíthatók, a pedagógus a tananyag verbális leadását kiegészítheti nonverbális elemekkel, úgymint a mimika, pantomimika, kézgesztusok, megjelenési formák, tekintet. A nonverbális kom-

munikáció egyik alapvető követelménye a nyugodtság. A hangléjtés és hangsúly fontosságát, különböző helyzetekben való viselkedési formákat vizsgálták gyakorlatok segítségével. Videokamerával megörökítve és azután visszajátszva kielemezték a tanárok bemutatkozásában megnyilvánuló nonverbális elemeket. A metakommunikáció (a tulajdonképpeni üzenet) átszövi a verbális és nonverbális kommunikációt. Legvégül különböző gesztustípusok (érzelmeiket kifejező, beszédritmust követő, irányító-szabályozó gesztusok) bemutatására került sor.

Beszédtechnika (Albert Júlia, 3 óra): Nyelvi magatartás a kommunikációban. Napjainkban a kommunikációs képességek fejlesztése az emberek között fontos követelmény, hisz a kommunikáció a legősibb kapcsolattartási forma. Albert Júlia, a BBTE Bölcsészstudományok karának egyetemi adjunktusa, a kolozsvári Állami Magyar Színház színésznője, a kommunikációban való nyelvi magatartásról beszélt. Tekintettel arra, hogy a pedagógusok jelentős felelősséggel bírnak tanítványaik szakmai fejlődésének kialakításában, az előadás egyik célja a beszédtechnika tanulása és alkalmazása volt a pedagógusi munkában. A pedagógusok egyik munkaeszköze maga a hangjuk. Akusztikai szempontból a tartalom helyes kiejtése kedvező légkört teremt a tananyag tanításakor. Az előadás elméleti részében az előadó a kommunikáció formáit (közvetlen – beszéd, közvetett – írás) mutatta be, ezt követően csoportos és egyéni gyakorlatok segítségével a helyes beszéd különböző technikáit ismertük meg. Mivel a beszédtechnika-probléma alapja a helyes légzés kialakítása, légzési gyakorlatokat végeztünk. A belső halláskifejlesztés elősegítése végett hangfelismerő-, ritmus- és beszédgyakorlatokat végeztünk. Tudomást szereztünk a beszédhibákat okozó tényezőkről, valamint arról, hogy ezeket a beszédhibákat hogyan lehet kiküszöbölni.

Családnevelés (Kurkó-Fábián Andrea, 3 óra): Asszertivitás tanároknál. Kurkó-Fábián Andrea, pszichológus, a BBTE tanára azokról a problémákról beszélt, amelyekkel a tanárok munkájuk során szembesülnek, valamint arról, hogy az asszertivitás milyen szerepet játszik e problémák megoldásában. Ahhoz, hogy az asszertivitás fogalmát megértsük, egy gyakorlat segítségével a szubmisszív (alárendelt), asszertív (határozott, erős, magabiztos, gyengeségeit félretevő) és az agresszív személyiségeket mutatták be. Természetesen ehhez az szükséges, hogy ismerjük önmagunkat és képességeinket. Önismerő tesztek megoldásával és gyakorlatok segítségével az asszertivitás különböző formáival ismerkedtek a résztvevők. Elméleti síkon, a kommunikáció verbális és nonverbális akadályait, a különböző hatalmi stratégiák hatékonyságát vizsgálták. Rizikómentes hely-

zetek segítségével az elutasítás és elfogadás jelenségeit elemezték. A továbbiakban konfliktushelyzetek megoldásához szükséges gyakorlati alapkészségeket sajátítottak el, különböző hatást gyakorló technikákat ismertek meg.

Módszertan (Páll Gyöngyvér, 5 óra): Interaktív tanítás közgazdasági órákon. A gazdasági motiváció fejlesztése a diákoknál. Páll Gyöngyvér, a kolozsvári Brassai Sámuel és Báthory István Elméleti Líceumokban társadalomtudományokat oktató tanárnő, a BBTE Közgazdaságtudományi karának módszertant oktató tanára az interaktív tanításról, a gazdasági motiváció fejlesztéséről tartott előadást. Az előadás kitűzött céljainak egyike az, hogy a középiskolában és felsőfokú oktatásban gazdaságtant oktató tanárok elsajátítsák az aktív tanítás technikáit és módszereit. A gazdasági kultúra szerves részét képezi az ifjak általános kultúrájának, akik a piacgazdaság feltételei között fognak tevékenykedni. A gazdasági tárgyak tanulása feltételezi az elméleti gazdasági ismeretek elsajátítását, intellektuális készségek kialakítását, de olyan értékeket is, amelyek nélkülözhetetlenek a piacgazdaságban: a kockázatcsökkentés képességét, a versenyképesség emelését, a csoportmunkában való részvételt. Mindezek a vállalkozásban felmerülő jellegzetes problémák megoldásához szükségesek. A gazdasági ismeretek elsajátítása, a jellegzetes készségek kialakítása segíti a diákokat a megfelelő döntéshozatalban, függetlenül attól, hogy milyen területen fognak dolgozni. Hagyományos és aktív tanítási módszereket ötvözve, az előadó a következő problémákat mutatta be: aktív tanítási módszerek és stratégiák, a gazdasági leckéknek megfelelő jellegzetességek – ezek a következők: brainstorming, gazdasági játékok, esettanulmányok megoldása, piramis-módszer; hogyan kell a gyakorlati tevékenységeket bevonni a leckébe – gazdasági feladatok megoldása, ismeretek felhasználása a gazdasági előrejelzések kidolgozásában; milyen célokat szolgál a csoportmunkai tevékenység; hogyan lehet a gazdasági gondolkodás és motiváció, valamint a kritikai és reflexív gondolkodás fejlesztését elérni.

Kezdetben egyénileg, majd csoportban beszélgettek arról, hogy mi a tanuló helye az órán, milyen kompetenciákat fejleszthet az oktató a diákokban, hogyan történik az osztályozás, hogyan kéne az elméletet gyakorlatba ültetni. A következőkben azokat a kognitív, affektív, szociális és nyelvi kompetenciákat mutatta be az előadó, amelyeket ki kell alakítani a diákokban ahhoz, hogy versenyképesek legyenek. Ilyenek: a kapcsolatteremtésre való képesség-kommunikációs készség, kezdeményező képesség (üzleti kapcsolatok tudatos kiépítése), problémamegoldó-képesség, önbizalommal való rendelkezés, rugalmas kritikai gondolkodás, konfliktusmegoldó készség, csoportmunkában való részvétel, sikertelenség következményeinek ismerése és kezelése.

Az órán fontos helyet kell kapjon a diákok véleménykifejtő tevékenysége, dolgozataiknak bemutatása. Az előadás végén az aktivizálás módszereit mutatta be az előadó. Ezek a következők: felfedezésen alapuló tanulás, brainstorming, szerepjáték, esettanulmányok megoldása, csoportmunka.

Módszertan (Kovács Zoltán, 3 óra): Aktív tanítás. Kompetenciafejlesztés. A BBTE pedagógusok képzésével és továbbképzésével foglalkozó intézet magyar vonalának vezetője, Kovács Zoltán a diákok kompetenciafejlesztéséről, valamint az aktív tanítási technikák elsajátításáról beszélt. A tudás elsajátítása a diákoknál nem történhet készségek (ismeretek, képességek) fejlesztése nélkül. Az aktív tanítás pontosan ezt a célt szolgálja. Az alternatív tanítási technikák változatait bemutatva, az előadó különösképpen kitért az írás és olvasás a kritikai gondolkodás fejlesztése érdekében, a problémafeltárás, a csoportalkotás és a metakognitív tanulás változatokra. Nagyon fontos a jó hangulat megteremtése az órán. Erre a jégtörés, kincskeresés játékokat alkalmaztuk. Ezek olyan mozzanatok, amelyek az aktív részvételre készítik a diákokat a csoportmunkában, és elősegítik a kellemes hangulat megteremtését. A továbbiakban a metakognitív tanulás fogalmát ismertette az előadó. A metakognitív tanulás a saját tanulási folyamat tudatosítását jelenti, éppen ezért a tanárnak hármas tagoltságban kell megszerveznie az óráját, éspedig: a felidézés jelenete, a jelentés megteremtése, és legvégül a reflektálás, azaz a kreatív alkalmazás.

Pszichológia (Ráduly-Zörgő Éva, 3 óra): Konfliktus és stresszkezelés. A Babeş-Bolyai Tudományegyetem pszichológia tanszékének előadójára, Ráduly-Zörgő Éva a konfliktus és stresszkezelésről tartott előadást. Bizonyára az emberek nagy részét foglalkoztató kérdések ezek, hisz tisztában kell lennünk azzal, hogy hogyan állunk a stresszel, mennyire stresszel benünket az idő, milyen szerepet foglal el e jelenség az életünkben, melyek a stressz következményei, melyek a stresszkeltő események (stresszorok), melyek a stresszforrások a pedagógusi munkában, milyen reakcióink vannak a stresszre, és hogyan lehet ezekkel a problémákkal megküzdeni. A tanári pályán az oktatókat nagy veszély fenyegeti a kiégés szempontjából. Csoportmunka segítségével próbáltunk választ adni arra a kérdésre, hogy milyen szerepet játszik a stressz a kiégési szindróma kialakulásában. Amennyiben azonosítottuk a folyamatot, könnyebb választ adni arra, hogy melyek a stresszkezelési eljárások. A stresszszint, valamint a kiégési szindróma felméréséhez a Scala PS – Levenstein és Maslach-féle tesztet végezték el. A szakértők a stressz leküzdésére a következő technikákat javasolják: csoportokban beszélgetni és megvizsgálni az adott problémát, brainstorming (ötletbörze) alkalmazása, relaxációs gyakorlatok végzése. A csoportmunka hatékonyságának az a feltétele, hogy a csoport minden tagja aktívan részt vegyen a tevé-

kenységekben. A workshop végén egy írásbeli teszt segítségével, elképzelt stresszt okozó szituáció megoldásával ellenőriztük az elért eredményeket.

Döntésmélet, gazdasági játékok (Bogáthy Zoltán, 5 óra): Döntésmélet. A temesvári Nyugati Egyetem professzora, Bogáthy Zoltán workshopjában a résztvevők vállalkozó szellemének fejlesztésére törekedett. A vállalkozó szellemiség fő jellegzetességeit, különböző stratégiáit mutatta be, valamint azt, hogy milyen lehetséges vállalkozói szellem modellek léteznek Romániában. Tekintettel arra, hogy a célcsoportot középiskolában gazdaságtant oktató tanárok képezték, a csoportmunka keretén belül olyan szempontokat vizsgáltunk, hogyan lehetne hatékonyabbá tenni az oktatást. A felsorolt szempontokat pontozva rangsort állítottunk fel. Egy szituációs játék megoldása során, gyakorlatban, majd elméletben meghatároztuk azokat a szempontokat, amelyek egy döntés meghozatalához elengedhetetlenek. Figyelembe kell venni a csoport álláspontját, azt, hogy mi alapján döntünk. Nagyon fontos az, hogy a döntés tudományosan megalapozott legyen. Ehhez bizonyos szaktudás és döntési képesség, valamint a helyzet átlátása szükséges. Ugyanakkor helyet kap az egyén értékrendszere és önbizalma, az információk megszerzésére, szelektálására és feldolgozására való képessége.

Iskolaszervezés, menedzselés (Tőkés Elek, iskolaigazgató, 2 óra). Tőkés Elek, a kolozsvári Báthory István Elméleti Líceum igazgatója az oktatási intézmények szervezésének, menedzselésének gazdasági vetületeit mutatta be. Tekintettel arra, hogy a volt szocialista államok az európai struktúrákhoz való integrálódás érdekében a társadalmi, kulturális és gazdasági élet demokratizálására törekednek, következésképpen az állami, ezen belül az oktatási intézmények megreformálása elengedhetetlen. E törekvések ellenére nagyon sok menedzser nem mer autonóm módon cselekedni a törvény nyújtotta keretek között sem. Ez a magatartás többek között az oktatási reform stagnálásához vezet, ami maga után vonja a társadalmi élet fejlődésének késését. A társadalom jövője nagymértékben az oktatás minőségétől függ. Egy intézmény működését döntő módon a vezető személyisége határozza meg. Az előadó néhány szóban azokat a tulajdonságokat ismertette, amelyekkel egy jó vezetőnek rendelkeznie kell: támadhatatlannak kell lennie, nem szabad zsarolható legyen, amit elvállalt, a cél érdekében valósítsa meg. A vezetőnek hitelessé kell tennie az intézményét – nem szabad tolerálnia a törvénysértést, mert ez célvesztettséghez vezet. Itt kitért arra, hogy jelen esetben az erdélyi magyar közösség előnyös helyzetbe való helyezése a cél. A fent említett célok megvalósításához egzisztenciális függetlenség szükséges. Ugyanakkor az intézményvezető feladatai közé tartozik a diagnózis elkészítése, azaz az intézmény erős és gyenge pontjainak felmérése és a problémák kiküszöbölése. A következőkben az igazgató az isko-

la kötelességeiről (a gyerekek érdekeinek képviselete, a jövő nemzedék nevelése), a hatóságokkal – a helyi tanáccsal – való viszonyáról beszélt, ahol kihangsúlyozta az autonómia és a pénzügyi decentralizáció hiányát. Interaktív beszélgetés keretén belül az iskolaigazgató szakmai tapasztalatokkal és tanácsokkal látta el a hallgatókat.

Iskolai marketingpolitika (2 óra, Somai József). Somai József, az RMKT elnöke az iskolai marketingpolitikáról szóló előadásában a következő szempontokat vizsgálta: a szervezés kérdése milyen mértékben határozza meg az oktatás minőségét, hogyan lehetne kialakítani egy modern oktatási rendszert és ezáltal emelni a versenyképességet. Hogy miért fontosak a fent említett szempontok? Azért, mert ismernünk kell az oktatás végcélját, ami nem más, mint az elsajátított ismeretek alkalmazása a gyakorlati életben, ugyanis a gyakorlatban az emberek sokszor elmentmondásokkal szembesülnek. A minőségi oktatás döntő szerepet játszik azon készségek elsajátításában, amelyek a későbbiekben szakmai elégtétel elnyeréséhez vezetnek. Számos kérdés és vélemény fogalmazódik itt meg, éspedig: milyen kihívásokkal kell szembesülnie egy oktatónak a jelenben, milyen az iskola jövőképe, hogyan vannak jelenleg az emberi erőforrások felhasználva, ill. hogyan lehetne a jövőben hatékonyabban felhasználni, hogyan lehetne a versenyképességi szintet emelni, melyek azok a tényezők, amelyek egy gyerek döntését befolyásolják akkor, amikor szakmát választ, mennyire fontos az, hogy a szakmák arányosan és a piaci igényeknek megfelelően legyenek megosztva, és hogy az oktatók szakképzettek legyenek.

Pályázatírás (1 óra, Somai József). Mint az Iskola Alapítvány ügyvezető igazgatója, az előadás második felében Somai úr a támogatások rendszeréről beszélt, arról, hogy melyek azok az intézmények, amelyek az oktatást támogatják, és milyen feltételeknek kell eleget tenni ahhoz, hogy a támogatást elnyerjük, hogyan kell összeállítani a pályázati dokumentációt. Elsősorban nagyon fontos ismerni minden támogatási forrást (kiírást). Javaslandó ezekről leltárt készíteni, hisz pontosan kell ismerni a határidőket. Egy pályázati kiíráskor a következő szempontokat kell figyelembe venni: mi a pályázat célja, azaz melyek a támogatható tevékenységek; kik pályázhatnak; jó program, jó ötlet, közérdek, melyek a pénzügyi feltételek (itt megkülönböztetünk visszatérítendő, vissza nem térítendő támogatásokat, milyen nagyságú önrészt vállalhat a kérelmező, melyek azok a költségek, amelyek elszámolhatóak). Ezt követően az előadó néhány olyan intézményről beszélt, amelyek oktatási programokat támogatnak (Apáczai Közalapítvány, Budapest; Oktatási Minisztérium, Budapest; Illyés Közalapítvány, Budapest; Iskola Alapítvány, Kolozsvár; Agora Irodahálózat; Oktatási Minisztérium, Románia; nemzetközi (európai uniós) támogatók.

A képzés kiértékelése céljából a résztvevők kilépő cédulákban

összefoglalták benyomásukat a képzésről, kérdéseket, javaslatokat fogalmaztak meg. A résztvevők érdekesnek találták az interaktív tevékenységeket, amelyeket hasznosaknak, vonzóknak, jól megalapozottnak értékelték. Az előadásokat figyelemfelkeltőeknek minősítették, igény született arra, hogy a képzést jövőre is megszervezze az RMKT, legalább 1 hetes programmal. Tekintettel arra, hogy a közgazdaságtant oktató tanárok nagy része filozófiát végzett, szükségesnek tartották a résztvevők egy olyan továbbképző megszervezését, amely a filozófusok átkép-

zését szolgálja. Javasolták iskolai vállalkozások létesítését, hiszen ezáltal lehetőség adódik a diákoknak is, hogy elméleti ismereteiket gyakorlatba ültessék.

Kifejezték szándékukat, hogy esettanulmányi versenyek szervezésére is vállalkoznak. Továbbá, a kapcsolatok kiépítése érdekében, külföldi tanárok meghívását javasolták, illetve pályázatíró képzések megszervezésére született igény, valamint arra, hogy Erdély-szinten középiskolai diákoknak közgazdasági versenyeket szervezzenek.

RMKT konferencia

A közgazdasági tantárgyak tanításának módszertana, az iskolamenedzsment és marketing aktuális kérdéseiről

CIOTLÁUS JUDITH

A rendezvény célja: összpontosítani a magyar nyelvű gazdasági szakoktatásban felmerülő aggasztó problémákra, s azokra megoldásokat keresni.

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság (RMKT) 2003. november 22-én Kolozsváron, az Apáczai Közalapítvány támogatásával, a gazdasági szakoktatás terén tevékenykedők részvételével tanácskozást szervezett A közgazdasági tantárgyak tanításának módszertana, az iskolamenedzsment és marketing aktuális kérdései témával.

A rendezvény célja: összpontosítani a magyar nyelvű gazdasági szakoktatásban felmerülő aggasztó problémákra, s azokra megoldásokat keresni. A tanácskozáson bemutatásra került a magyarországi és romániai oktatáspolitikai az egyetem előtti szakképzésben, az iskolák tapasztalatai, a gazdasági kultúra kialakításának fontossága, a gazdasági oktatás módszertani és pszichológiai vonatkozásai, illetve a gazdasági szakoktatás gondjai.

Az első előadó, **Szatmári Ildikó**, a magyarországi Oktatási Minisztérium tanácsadója, sajnos nem lehetett jelen a rendezvényen, azonban elküldte előadását felolvasásra az erdélyi szakemberek kompetens tájékoztatása céljából.

Oktatáspolitikai az egyetem előtti szakképzésben Magyarországon című előadásában Szatmári Ildikó összefoglalta az elmúlt időszakban a magyarországi szakképzésben történt változásokat, illetve terveket. Megtudhattuk, hogy a 2003. május 5-én elfogadott szakképzési törvény módosítása következtében Magyarországon megeremtődtek a szakmacsoportos OKJ (országos képzési jegyzék)-bizottságok működésének törvényi feltételei, a szakképzés irányí-

tási rendszere egységes szerkezetű lett, megeremtődött a szintvizsga intézménye, amely során meg lehet győződni arról, hogy a tanuló a szakmai alapképzés során elsajátította-e az irányítás melletti munkavégzéshez szükséges kompetenciákat, megerősítést kapott a tanulószereződéssel folyó gyakorlati képzés rendszere, az országos gazdasági kamarák feladatai jelentősen módosultak. Jelenleg folyik a szakképzési hozzájárulásról és képzési rendszer fejlesztéséről szóló 2001. évi LI. törvény módosításának előkészítése. A tervezetben a következő főbb változások olvashatók: az új törvénynek biztosítania kell, hogy a szakképzési hozzájárulás forrásai alapvetően a szakképzési törvényben meghatározott tevékenységekre és azok fejlesztésére legyenek felhasználhatók. A törvényjavaslat rendelkezik arról is, hogy az alaprész központi keretének egyharmada használható fel iskolarendszeren kívüli felnőttképzési célra. A hozzájárulási kötelezettség teljesítésének módját a hozzájárulásra kötelezett továbbra is maga választja meg. Konceptcionális változás azonban, hogy ezt a lehetőséget a gyakorlati képzést nem szervező hozzájárulásra kötelezettek számára csak a hozzájárulási kötelezettségük 80 százalékának mértékéig biztosítja. A törvényjavaslat szerint az alaprész pénzeszközeit továbbra is központi és decentralizált keretre kell osztani. A továbbiakban a tanácsadó asszony írásos anyaga ismerteti azokat a feladatokat, melyek végrehajtása elkezdődött a 2003/2015. (I. 30.) Kormányhatározat alapján. Megtudhattuk, hogy a gyakorlati képzésben a gazdaság igényeinek megfelelően erősödni kell a tanulószereződéssel folyó képzésnek. Ennek elősegítése érdekében a 2004. évi költségvetés tervezésekor a szakképzési évfolyamok normatív finanszírozása is módosul. Az első szakképzési évfolyam normatív támogatása emelkedik, a második csökken. Módosul az MPA (munkaerőpiaci alap)fejlesztési és képzési alaprész decentralizált

pályázata. A korábbi évekhez képest idén az alaprész nagyobb hányadát sikerült e célra elkülöníteni.

A továbbiakban **Görbe Péter** szaktanfelügyelő, a Hargita Megyei Tanfelügyelőség képviselője bemutatta a romániai oktatáspolitikai főbb jellemzőit az egyetem előtti szakképzésre vonatkozóan.

Bevezetőként a tanfelügyelő bemutatta a szakoktatásra vonatkozó romániai törvénykezést. A résztvevők figyelmébe ajánlotta az 1995/84. sz. Oktatási Törvényt, melyet 1999-ben és 2003-ban módosítottak (2003/268. sz. törvény – 2003.06.19./430. sz. Hivatalos Közlöny), továbbá a 2000/458. sz. Kormányhatározatot (2000.06.26./287. sz. Hivatalos Közlöny) és a 2002/844. sz. Kormányhatározatot, mely az egyetem előtti oktatásban képzett szakmákra vonatkozik (2002.08.23./625. sz. Hivatalos Közlöny), 2001/12.06./1246. sz. Kormányhatározatot – a szakképzési szintekről (2001.12.18./814. sz. Hivatalos Közlöny), 2002/3228. sz. oktatási és 2002/138. sz. munkaügyi miniszterek közös rendeletét – a szakképzési szintekről, valamint a 2003.03.31./3669. sz. oktatási-miniszteri rendeletet az ipari iskola kerettanterveinek jóváhagyásáról.

A továbbiakban bemutatásra kerültek a II. szakképesítési szintek (Nemzetközi Munkaügyi Iroda, ILO):

1. szint – segédmunkás (rutinos és előrelátható műveletek végzése), 2. szint – szakmunkás (nem-rutinos, felelősséget és csoportmunkát igénylő műveletek végzése), 3. szint – technikus v. szaktechnikus (változatos munkafeladatok, döntések, felelősséget és csoportmunkát igénylő műveletek végzése), 4. szint – főiskolai (változatos, bonyolult munkafeladatok, döntések, magas felelősség, tevékenységek irányítása, erőforrások elosztása), 5. szint – egyetemi és egyetem utáni (változatos, bonyolult, nem előrelátható munkafeladatok és körülmények, önálló döntések, magas felelősség, tevékenységek irányítása, erőforrások elosztása, tervezés, kivitelezés, ellenőrzés).

Az előadó összehasonlította a nevelési-oktatási és szakképzési rendszer régi és új struktúráját, bemutatta a szakközépiskolai képzés struktúráját, a jelenlegi és tervezett szakmákat (a szolgáltatási, természeti források és környezetvédelem, műszaki területeken), a szakközépiskolai képzés óratervét szakmákra lebontva, a szakmunkásképző és az ipari iskola struktúráját. A továbbiakban kitért a posztliceális oktatás helyzetére. Előadása végén felhívta a figyelmet a 2000/129-es számú Kormányrendeletre és az 2003/522-as számú Törvényhatározatra, mely a felnőttoktatást szabályozza.

A harmadik előadó, **Horányi István**, a budapesti II. Rákóczi Ferenc Fővárosi Gyakorló Közgazdasági Középfiskola igazgatója a közgazdasági tantárgyak tanításának módszertana, az iskolamenedzs-

ment és marketing aktuális kérdései címmel tartott előadást. Az előadó megosztotta a résztvevőkkel az általa vezetett iskola tapasztalatait. Előadását az 1990-es évi első nagy megrázkódtatás időpontjától kezdte. A váltás szükségessé vált. Bemutatta a változtatás alapvető elveit: a tananyagtartalmak és a képzési célok újragondolásával tettek kísérletet a képzési és értékzavarokkal küszködő hagyományos képzés meghaladására, a munka világa meghatározott irányú kreativitást, nem az iskolában öncélúan kifejlesztett kreativitást igényel a kiképzettekől, a cél pedig egy olyan iskolamodell kialakítása, amely a magyar közoktatásnak sok politikai vihart átélt iskolatípusához, a gimnáziumhoz közelít. Az iskolamodell a képzésben résztvevők számára az általános műveltség mellett színes skálájú szakmai műveltség megszerzését biztosítja.

A továbbiakban az 1991–2003-as periódusban az iskola által hozott intézkedéseket mutatta be. 1991-ben az iskola benyújtotta 0+4 éves intenzív nyelvi képzésű kísérleti hagyományos érettségi-képesítő képzési modelljét, mely 2002-ig, a kerettanterv egységes bevezetéséig élt. Az iskola pályázatot nyújtott be a világbankhoz emberi erőforrások fejlesztésre. A projekt célja: középfokú közgazdász-képző oktatási képzési modell kialakítása. Az iskola az új modell kialakításának szakmacsoport vezető iskolája. Feladatai: fejlesztés, koordinálás, tanárképzés és továbbképzési feladatok és programok kialakítása, tantervek, tananyagok fejlesztése, új tankönyvek megírása. Az iskola 1996-ig volt iskolaközpont, ezt követően részt vett a modell kiterjesztésében. A projekt eredménye: az 1993-ban elfogadott közoktatásról szóló törvény módosítása elismerte az új modellt.

Az iskola munkaerő-piaci felmérést készített a képzésről. A feltett kérdések: erőforrásokkal való gazdálkodás – idő, pénz, anyag, tér, emberek; kapcsolatteremtés és -tartás – csoportos munkavégzés, mások tanítása, kapcsolattartás ügyfelekkel, különböző kulturális háttérrel rendelkező emberekkel való együttműködés; információkezelés – adatok begyűjtése, értékelése, rendszerezése, tárolása, feldolgozása; humán és technikai rendszerek – humán és technikai rendszerek megismerése és működésük megértése, teljesítmények mérése és értékelése, a rendszerek működésébe való beavatkozás, azok fejlesztése, javítása; munkafeladatok megoldása – adott feladatra megfelelő eszközök kiválasztása, működési zavarok felismerése; alapvető készségek – írás, olvasás, beszéd és beszédértés magyarul és idegen nyelven, alapvető aritmetika, matematika és informatika; gondolkodási készségek – kreativitás, lényeglátás, problémamegoldás, döntéshozás, tanulás, érvelés, válságkezelés; személyes tulajdonságok – felelősségérzet és felelősségvállalás, magabiztoság, határozottság, önirányítás, önszervezés, önellenőrzés

és önbecsülés; kezdeményezőkézség – ötletek kezdeményezése, nyomon követése, ésszerű kockázatvállalás. Az előadó által megfogalmazott középiskola-definíció: a közgazdasági középiskolának olyan képzésben kell részesítenie a tanulókat, amely alkalmassá teszi őket a teljesítményre, a változásokhoz való igazodásra a gyorsan változó világban. Ezek szerint az iskolának ismeretek és módszerek elsajátításáról kell gondoskodnia, olyan tanult embereket kell képeznie, akik ítélőképességük birtokában megértik a fogalmakat, a jelenségeket és a gazdasági folyamatokat. Ebben az iskolatípusban az általános iskola folytatásaként a képzés tegye lehetővé a tanulók számára a speciális szakmai és felsőfokú tanulmányok folytatását, sajátítsa el azt a közismereti és szakmai műveltségtartalmat, amely mindenki számára egyaránt szükséges az állampolgári létehez. Mindezekkel együtt az elképzelt közép fokú közgazdász képző iskola célja a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő és gyorsan alkalmazkodó középfokú szakemberek képzése, akik mindamellett, hogy magas szintű általános műveltséggel és nyelvismerettel rendelkeznek, teljesítményképes munkavégzésre és felsőfokú tanulmányokra egyaránt alkalmasak.

A továbbiakban az előadó bemutatott néhány statisztikai kimutatást a középiskolai gazdasági szakoktatással kapcsolatban.

Az Európa Tanács PHARE pályázatot hirdetett meg a rövidciklusú munkaerő-piaci szakképzés bevezetésére, középiskolák és a felsőoktatás együttműködése támogatására, mely a nemzetközi szakirodalomban post secondary, a hazai gyakorlatban az akkreditált iskolarendszerű felsőfokú szakképzés, ma egyszerűen felsőfokú szakképzés nevet viseli. A Budapesti Gazdasági Főiskolával benyújtott pályázatot pozitívan bírálták el. Ettől kezdve a fejlesztésnek új szakasza kezdődik. Jelenleg közel 500 tanulója van az intézménynek banki szakügyintéző, számviteli szakügyintéző, pénzügyi szakügyintéző, jogi asszisztens, gazdálkodási asszisztens controlling, egészségügyi, informatika, EU logisztika szakirányokban, szakokon. Az iskolában mintegy 200 közép- és felsőfokú intézmény vezetői kollégiuma működik.

Tőkés Elek, a rendezvénynek helyszínt biztosító Báthory István Líceum igazgatója bemutatta az általa vezetett iskola történetét és tapasztalatait. Iskolaszervezés és annak gazdasági vetületei című előadásában rámutatott annak fontosságára, hogy az iskola önfenntartó legyen. Egy intézmény működését döntő módon a vezető személyisége határozza meg. Az iskolát úgy kell vezetni, mint egy vállalkozást, ha azt akarjuk, hogy fennmaradjon és eredményesen működjön. Az igazgató úr elmondta, hogy ő nem bízik az alapítványi pályázati rendszerben, továbbá véleménye szerint az állami támogatásra sem lehet alapozni, ezért az általa vezetett intézmény

őnerőből próbálja megoldani a finanszírozási kérdéseket. A résztvevők megismerhettek néhány technikát arra vonatkozóan, hogyan tud egy iskola pénzhez jutni. A bemutatott lehetőségek közül megemlítenénk a költségmegtakarítást (fűtés, áram, adminisztrációs költségek), továbbá a pénzszerzési technikákat, mint például termékek bérbeadása, profi sportolók nevelése, stb.

Ebéd után **Gazdag Ildikó**, a sepsiszentgyörgyi Közgazdasági és Közigazgatási Szakközépiskola igazgatónöje bemutatta az iskola szerepét a gazdasági kultúra kialakításában.

Gazdag Ildikó tanárként és igazgatóként is nap mint nap szembeesül azzal a problémával, hogy nem csak a diákok, hanem a pedagógusok sem értik a társadalmunkban és gazdaságunkban végbemenő folyamatok mechanizmusát és mozgatórugóit, nehezen igazodnak el az új, állandóan változó világban. Az igazgatónő bemutatta a gazdasági kultúra fontosságát, mely nagyon egyszerűen, néhány képességgel leírható. A gazdaság világa a benne részt vevő embertől állandó mérlegelést, racionális kalkulációt követel. E nélkül nincs sem vállalkozói, sem menedzseri szintű gazdasági tevékenység. A vállalkozás döntések sorozatát igényli. Ehhez szorosan hozzátartozik egy szintén fontos képesség: a kockázatvállalás. A gazdasági kultúra következő fontos eleme a versenyhez való viszony.

A gazdasági kultúra fejlődését, a gazdaság megerősödését számottevően tudja gyorsítani az oktatás, ha megfelelően költenek rá. A továbbiakban bemutatásra került az iskola feladata a gazdasági kultúra fejlődésében.

A vállalkozóvá válást segítheti, hogy a közoktatásban a szakmai-elméleti tantárgyak mellett megjelent egy sajátos, a gyakorlati tevékenységre építő program, a vállalkozásoktatás, amely nem csak a leendő vállalkozóknak segítség, hanem eloszlathatja a vállalkozók iránt táplált negatív előítéletek jelentős hányadát. Romániában nincs vállalkozás oktatására képző felsőoktatási intézmény. Így a vállalkozási ismereteket a tanügyminisztérium rendelkezése értelmében társadalomtudományt (filozófiát) végzett tanároknak kellene tanítaniuk. A sepsiszentgyörgyi szakközépiskolákban végzett felmérései alapján a vállalkozásoktatást vagy filozófiatanárok vagy mérnökök végzik, akik kellő elhivatottságot éreznek rá, illetve akik úgy látják, hogy a jelenlegi szakokra a jövőben csökkenő kereslettel kell számolniuk, tartanak tehát az elbocsátástól, munkanélküliségtől.

A vállalkozói szemléletmódnak az iskolai nevelés egészére ki kell hatnia. A legfontosabb, fejlesztendőnek tartott vállalkozói készségek: öntudatosság, önbizalom, kreativitás, döntéshozatal, problémamegoldás, vezetés, társadalmi érzékenység, tárgyalástechnika, kommunikáció, kockázat-felismerés.

A pedagógusok nagy része keveset tud a vállalkozás természetéről, az esetleges buktatókról, a vállalkozás világának sajátos filozófiájáról. Ezért először a pedagógusokkal kell megismertetni a gazdasági kultúra elemeit. Az igazgatónő véleménye szerint ki lehetne dolgozni egy olyan módszertani programot, amely segítene, hogy egész fiatalon, már az óvodáskorban megkezdődjön a gazdasági szemlélet megalapozása játékkal, majd erre épüljön tovább az iskolai nevelés.

A továbbiakban Páll Gyöngyvér tanárnő A gazdasági oktatás módszertani és pszichológiai vetületei című előadásában bemutatta a hatékony gazdasági oktatás módszertanát. Az előadó elmondta, hogy a világgazdaság jelenlegi fejlődése a társadalom új szakaszának a kialakulását eredményezi: a tudás alapú társadalom megjelenését. A jelenlegi társadalmi igény a folyamatos tanulás, ezáltal megnő az oktatás szerepe. Felvetődik a kérdés: mit és hogyan oktassunk? Az aktív és interaktív tanítási módszereknek a gazdasági órákban való felhasználása ösztönzi a tanulók problémamegoldó készségét, probléma érzékenységét, képességeket fejleszt ki a diákokban, mint például az együttműködés, egyéni felelősség, tolerancia, konfliktuskezelés. Továbbá rávilágított a csoportmunka szerepére és pozitív eredményeire.

A tanárnő véleménye szerint a gazdasági órák egyik fő feladata a tanulók vállalkozói kompetenciájának a növelése. Ezért nagyon fontos a tanulókat megbarátkoztatni a vállalkozás gondolatával, mint például iskolai folyóirat, iskolai cégek működtetése, stb. A tanárnő fontosnak tartja a tanulókkal megismertetni az Európai Unió rendszerét és működését.

Somai József, a Romániai Magyar Közgazdász Társaság elnöke Az erdélyi magyar gazdasági szakoktatás mai gondjai című előadásában elmondta, hogy Romániában csupán 90-től három törvényváltozásnak volt kitéve az oktatás, és ismét újabb törvényváltozásnak állunk elébe. Ezek után az előadó feltette a kérdést, hogy elvárható-e az oktatás stabilitása? Előadásában Somai József bemutatta az erdélyi magyar gazdasági szakoktatás helyzetét, és az itt-ott szemmel látható válság jeleit. A fenntartható gazdasági növekedés eléréséhez szükség van a tudásalapú gazdaság kiépítésére, az oktatásra és innovációra fordított kiadások növelésére, a tudomány szerepének felértékelésére. Az innováció szerepének emelkedése megköveteli az oktatás és tudomány egyre szélesebb körű kiterjesztését. Szükséges, hogy a munkaerőpiac igényeihez alkalmazkodó oktatási programokkal olyan képzési kínálat alakuljon ki, amely nem csak az első szakma sikerét teszi lehetővé, de a rugalmas szakmaváltást, sőt a sikeres munkába állást is biztosítja.

A 2002–2003-as iskolai évben az elméleti oktatáshoz (67%)

viszonyítva a szakoktatás aránya 33% Romániában. Az EU-trendeket követve, az Oktatási Minisztérium 49%-ra öhajítja emelni a szakképzést, amely az erők még nagyobb összpontosítását kéri, tekintettel arra, hogy a magyar nyelvű szakoktatás ezektől az arányoktól igen messze áll (28%!). Ezek a százalékok több mint figyelmeztetőek. Kire tartozik az erdélyi magyar oktatás szakarányainak tervezése, kialakítása?

Ez a 49%-os szerkezet része az Oktatási Minisztérium által 2010-ig kidolgozott fejlesztési tervnek, melyet elfogadott a kormány is, és eljuttatott az Európa Tanácshoz, mely egyik alapdokumentuma lesz Románia csatlakozási folyamatának, eurókompatibilitást biztosítva e téren az országnak.

Somai József elmondta, hogy a mi kisebbségi társadalmi feladatunk, hogy ebben az Európa konformizáló világban a humán erőforrás fejlesztése révén kisebbségi társadalmunk is versenyképes maradjon. Ezt a gondolatot el kellene helyezni valamilyen kisebbségi stratégiába. A legfontosabb a korszerű iskolaszervezet kialakításában az iskolai autonómia biztosítása. (Bolognai Nyilatkozat). Ebből az elvből következik, hogy az iskola típusa, az iskola arculata mindig megfelelően a településszerkezet elvárásainak.

Nagyon fontos, hogy a civil társadalom segítsen az állami közhatalóságoknak, azoknak a szakminisztériumoknak, amelyeknek ki kell alakítaniuk ezt a tanügyi szerkezetet, hogy a közösségek megértsék és szakmailag indokoltan elfogadhassák ennek az oktatásszerkezetnek a szükségességét és arányait. Múlik az elméleti líceumok mítosza, mert ismerni kell 20 évre a trendeket, tudni kell, hogy merre halad az ország, a világ.

A továbbiakban az előadó néhány statisztikát mutatott be. Célirányos szakoktatás az erdélyi magyar oktatásban három szinten folyik: szakközépiszkola, szak- és inasiskola, posztszekundér- és inasiskola. Valamelyes növekedést látunk 2001–2002-höz viszonyítva. Három szakoktatási típust ismerünk: önálló szakiskolák, magyar tagozatok-vonalak, elméletik mellett működő osztályok.

A legbizonytalanabb helyzete a valamely elméleti líceum mellett megtűrt osztályoknak van, mert az igazgatóságok csak érdekeik szerint kezelik az évi beiskolázások kérdését, hiszen ha valamiről le kell mondani, ezek az osztályok az elsők, amelyek kiesnek. Az évi beiskolázási tervek szerint a magyar diákok számára anyanyelvű szakmai képzésre továbbra is csak leginkább a mechanika meg a fafeldolgozás terén nyílik nagyobb lehetőség, s alig van beiskolázás az élelmiszeriparban, a szolgáltatásokban, a közigazgatásban, az erdészetben, turizmusban, állategészségügyben, mezőgazdaságban, műépítészetben, s természetesen a gazdasági oktatásban.

Azokban a városokban, ahol létezik magyar nyelven szakoktatás,

ugyanazokkal a nehézségekkel küzdenek, mégpedig, hogy az oktatás színvonala gyenge, nincs elég képzett szaktanár, nincsenek szakkönyvek, magyar nyelvű könyvészeti anyag, felszerelés, műhelyek, számítógépes laborok, gyenge a tanári fizetés, az oktatási szakma nem vonzó a gazdasági szakemberek számára, s a tanárhiányra előre nincs megoldás, ha nincs lehetőség pótbér-alapot létesíteni. Ezek a körülmények meghatározzák azt a tényt, hogy nincs feltétele a minőségi oktatásnak, képtelen a versenyképesség kialakítására, ha rövid időn belül nem történik gyökeres változás.

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság (RMKT) országos vezetősége úgy tekintette, hogy eljött az ideje az egyetem előtti magyar nyelvű szakoktatás alaposabb áttekintésére. Figyelembe véve a magyar nyelvű középiskolai szakoktatás időszerűségét és fontosságát, valamint azt az észlelést, hogy ez az oktatási terület nem kap jelentőségéhez mérten megfelelő figyelmet, 1999. november 5-én Kolozsváron értekezletet tartott. Ezt a tanácskozást egy tudatosan előkészített cselekvéssorozat követte. 2002 ősze folyamán rendkívüli programmal lépett színre a szakmában. Kétszer három modulós, csoportonként négy-négy napra Kolozsváron, Aradon és Szovátán képzésre hívott több mint 30, gazdasági szaktantárgyakat oktató középiskolai tanárt, nem szakmai előadások meghallgatására, hanem egyszerűen pedagógiai-módszertani ismeretekkel és fogalmakkal való barátkozásra. Ezt a képzési formát az év őszén gazdagabb programmal (most Kolozsváron, Nagyváradon, Csíkszeredában) megismételtük, kellemes meglepetésünkre ebben az évben a három helységben több mint 100 résztvevő volt. Ez az érdeklődés arra készíteti a társaságot, hogy egy még kimunkáltabb és tervszerűbb továbbképzés érdekében egy képzési központot hozzunk létre az RMKT keretében. Úgy gondoljuk, hogy tevékenységünk hatékony folytatása érdekében össze kell fognunk, fel kell mérnünk a gazdasági szakoktatás és szakiskolák jelenlegi helyzetét, azokat a gyakorlati problémákat, melyekbe a szakma dolgozói naponta ütköznek az oktatás során. Közös érdekünk együttműködni ezen a téren az iskolákkal, szaktanárokkal, tanfelügyelőségekkel, szakmai szervezetekkel.

Az RMKT megvizsgálta hat gazdasági szakiskolának a helyzetét, ahol összesen 1059 a tanulók száma, és 38 szaktanár tanít. Az 57 szaktantárgyból csak 38-at tanítanak szakosok (66,6%), tankönyv csak 9 van (20,9%, és ez is kétes), az is csak az önálló gazdasági szaklíceumban, magyar nyelvű szakkönyv 11 (25,5%), segédtankönyv 21 (48,8%) van a 43 tantárgy számára, szakkönyvtára csak egy önálló szakiskolának van, labor/műhely két iskolánál egyáltalán nincs, gazdasági gyakorlatot cégeknél vagy/és iskolánál végzik. (egy iskolánál egyáltalán nincs gyakorlat), szakfolyóiratot csak egyetlen iskola járát. Ezen a helyzeten sürgősen változtatni kell, ha ver-

senyképes gyerekeket akarunk útnak indítani az iskolából. Előadás- sa végén az előadó összefoglalta a legfontosabb tennivalókat.

A délután folyamán az előadásokat a **Kötő József** RMDSZ Oktatási Főosztályának alelnöke által vezetett vita követte. Vitaindítójában néhány létfontosságú kérdést vetett fel. Véleménye szerint az elméleti líceumok mítoszát le kell bontani. Feltette a kérdést, meg is válaszolva azt: ki tudja az iskolai struktúrát átpofozni? Mi magunk. Versenyképes iskolarendszert kellene kiépíteni, az önkormányzatnak nagyobb szerepet kellene adni az iskolamenedzsmentben. Nagyon fontos lenne a szülők felzárkóztatása. Továbbá felvetette az iskolaalapítás, a gazdasági kultúra, tankönyvellátás, szakterminológia, kerettanterv kérdését. A Kárpát-medencében hat szakterminológiai nyelv alakult ki.

A felszólalók közül megemlítenénk **Tőkés Elek** iskolaigazgatót, aki szintén a gondokról számolt be. Az erdélyi munkások jó szakemberek, de nem lehet rájuk bízni az igényes munkát. A jó szakemberek kiöregedtek. Véleménye szerint az RMDSZ feladata lenne megkérdezni a vállalkozókat, hogy milyen szakemberre van szükség a piacon. Javasolta, hogy indítani kellene egy elit osztályt, mely éveken keresztül minden támogatást megkap, azzal a feltétellel, hogy végzés után a kiképzett vállalkozó szellemű fiataloknak biztosítsanak munkahelyet. Figyelmeztetett arra, hogy gazdasági szótárak, szakkönyvek kiadásával ne gondoljuk, hogy háttérbe szorulnak a románból fordított szakszavak.

A továbbiakban **Görbe Péter** szólalt fel, aki arra hívta fel a figyelmet, hogy ne felejtjük el a realitást. Véleménye szerint az iskoláknak helyileg kell összegyűjteniük az információt, be kell vonniuk a szervezésbe a helyi önkormányzatot, vállalkozókat, tanfelügyelőségeket, felmérni a helyi lehetőségeket. Felvetette a lemorzsolódás kérdését. A román iskolák kínálata gazdagabb, életorientáltabb.

Gazdag Ildikó igazgatónő elmondta, hogy a gyerekeket sajnos látványos dolgokkal lehet vonzani, mint például nagy focipálya, iskolarádió, nem pedig azzal, hogy milyen tudással távozhatnak az iskolából.

Egyik felszólaló rávilágított arra, hogy a kereslet bizonyos szakmákban nem elég nagy arra, hogy érdemes legyen minden évben osztályt indítani. A diák előtt két lehetőség áll: vagy megy román osztályba, vagy más városban kell tanulnia. Ebben az esetben az iskoláztatási költségek nagyon magasak, ezért javasolta a bentlakásos támogatás erősítését.

A továbbiakban szó esett a felnőttképzéses oktatás szakoktatásra való veszélyéről. Lehet, hogy a diákok inkább a felnőttképzést választják, ugyanis a törvény értelmében megtehetik ezt. Felvetődött a kérdés, hogy statisztikát kellene készíteni arról, hányan dolgoz-

nak abban a szakmában, amit végeztek.

Az alapkérdés az, hogy az iskolakínálat hogyan tud az élethez igazodni. A konferencia végkövetkeztetése, amelyet a vitavezető össze-

gezett, az volt, hogy együtt kell gondolkodnunk a létező problémák megoldásán, összefogásra van szükség a gazdasági, de általában az erdélyi magyar szakoktatás megszervezésében.

Román-Magyar Üzleti Fórum, Kolozsvár

ROMÁN ERIKA

A román-magyar üzleti kapcsolatok fejlesztése érdekében a D&C Public Relations & Communication, az ITD Hungary és a Kolozs megyei Kereskedelmi és Iparkamara üzleti fórumot szervezett Kolozsváron.

2003. november 29-én került sor a **Román-Magyar Üzleti Fórum** megszervezésére a Kolozs megyei Kereskedelmi és Iparkamara székházában. A szervezők a D & C Public Relations & Communication, az ITD Hungary és a Kolozs megyei Kereskedelmi és Iparkamara voltak.

A fórum célja elsősorban a román-magyar üzleti kapcsolatok kialakítása, kétoldalú fejlesztése, megerősítése, illetve diverzifikálása és további együttműködési lehetőségek felkutatása Kolozs megyében, tekintettel arra, hogy az Európai Unió vámhatára Magyarország és Románia között fog húzódni, miután Magyarország felvételt nyer az Unióba – hangoztatta Vasile Soporan, Kolozs megye prefektusa. Továbbá kijelentette, hogy Románia fel van készülve mind a NATO-hoz, mind az Európai Unióhoz való csatlakozásra.

Cseh Áron, a Magyar Köztársaság kolozsvári főkonzulja rámutatott arra, hogy Kolozsvár jól tölti be kulturális funkcióját, nem úgy, mint a gazdasági helyét Romániában. Szükség van komoly konkrét üzleti kapcsolatok kialakítására mindkét fél részéről.

Kijelentése szerint fontos szempont kellene legyen a Kereskedelmi és Iparkamara infrastruktúra-fejlesztése, ugyanis ezáltal nő a gazdasági potenciál, a tőkevonzó képesség, ami az életszínvonal minőségi növekedéséhez vezet. Érdekes statisztikai adatokkal szolgált a magyar tőke helyzetéről: Romániában összesen 230 millió USD magyarországi befektetés valósult meg, aminek 50%-a Kolozsváron; a legtöbb magyar tőkés cég Kolozsváron található (pl. MOL).

Ezek után részletezte, hogy miért előnyös a magyarországi vállalatok számára Kolozsváron befektetni, illetve vállalkozást indítani: Észak-Erdély az autópálya kiépülése után könnyen megközelíthetővé válik; képzett és viszonylag olcsó munkaerő létezik az egyetemi központ voltából adódóan; évente számos bemutatót szerveznek, amelyen már sok magyarországi cég képviseltette magát; Magyarország a jövőben EU-tag lesz, mindkét ország érdeke a

közös projektek megvalósítása, ebben a vonatkozásban a Magyar Köztársaság főkonzulátusa is igyekszik fejleszteni a kapcsolatokat.

Cseh Áron szavaihoz kapcsolódóan Péter Pál, a Kolozs megyei Kereskedelmi és Iparkamara alelnöke kijelentette, hogy bárhová is eszközöljenek befektetést a vállalkozók, három fő alappilléren kell léteznie: meglévő üzleti potenciálnak, megfelelő körülményeknek és lehetőségeknek.

A kolozsvári üzleti potenciál mellé több érvet is fel lehet hozni: Kolozsvár a második legnagyobb romániai város, ha az effektív ittlakók számát vesszük figyelembe, továbbá a második legnagyobb kulturális és egyetemi központ, és harmadsorban a második gazdasági központ. 42 ezer bejegyzett cég létezik Kolozsváron, amelyeknek mondhatni fele aktív. Ebből 1300 fizető tagja a Kolozs megyei Kereskedelmi és Iparkamarának, ez szám szerint több tag, mint amennyit a bukaresti Kereskedelmi és Iparkamara magáénak tud. Kolozsváron van az ország második legnagyobb kiállító cége, az Expo Transilvania, melynek évente több mint egymillió látogatója van.

Ha más megközelítésből vizsgáljuk az üzleti potenciált, akkor elmondható, hogy területileg Románia kétszer nagyobb, mint Magyarország, és a román GDP fele Erdélyből származik. Igaz ugyan, hogy a román GDP lemaradást mutat a magyarországi GDP-hez viszonyítva, de ez remélhetőleg közeledni fog a jövőben, így az Erdélyre eső GDP nem fog messze állni Magyarországi GDP-jétől. Mivel Kolozsvár Erdély központjának tekinthető, ez pozitív jövőt vetít elő azon befektetők számára, akik Kolozsváron kívánnak befektetni.

Ezek után a kedvező körülményekről esett pár szó: 70 ezer diák tanul jelenleg Kolozsváron, akiknek nagy része Erdélyből származik, és Erdélyben is szeretne dolgozni. Ez képzett és olcsó munkaerőt jelent. Továbbá létezik egy kiépített infrastruktúra, egy erős banki rendszer (27 bank van jelen Kolozsváron, amelyek rendelkeznek minden pénzügyi infrastruktúrával, ami Magyarországon létezik), és adott minden megszokott kommunikációs infrastruktúra.

Az üzleti lehetőségek körében említésre került az a múltra jellemző tény, hogy Erdélyből olyan negatív üzenetek érték a magyar befektetőket, miszerint nem voltak szívesen látottak Kolozsváron. Ma már a Kolozs megyei Kereskedelmi és Iparkamara alelnöke ga-

rantál, hogy ilyen rosszízű politikai akadályokba nem fognak ütközni a Kolozsvárt preferáló magyar vállalkozók. A magyar befektetőket szívesen várják, első számú partnernek tekintik főleg a nyelvi és kulturális hasonlóságokból adódóan.

Ezt a gondolatmenetet erősítette meg Halász János, az ITD Hungary irodavezetője. Elmondta, hogy a fentebb említett negatív üzeneteknek köszönhetően nem jött Kolozsvárra a Coca-Cola sem, de most már fontos az ilyen szintű akadályokat megszüntetni, európai szellemben kell gazdaságilag együtt dolgozni, fejlődni. Magyarország EU-hoz való csatlakozása után 180–190 km-re lesz Kolozsvártól az EU határa, ideköltöznek az interregionális programok, ezek olyan most nyíló lehetőségek, melyek mindkét fél érdekeit szolgálják (Románia előcsatlakozási programjaiban Magyarország segítőkész, strukturális és kohéziós alapokhoz teremthet Romániának hozzáférést). Ugyanakkor nagy turisztikai befektetési lehetőségek kínálóznak mindkét ország számára, ugyanis minden harmadik Romániába beutazó magyarországi, és fordítva: Magyarország az első hely, ahol román turista megjelenik.

Továbbiakban az ITD bemutatásáról esett szó: nonprofit szervezet, szakmai kérdésekre kíván választ adni, vagy más cégekhez irányítja a hozzá forduló igénylőket. Elmondása szerint az ITD-nek van Romániában a legerősebb hálózata (32 országban működik). Jelszava: „támogat, kooperál, koordinál”. Halász János kijelentette, hogy nem jelent konkurenciát a Kereskedelmi és Iparkamara számára, hanem kiegészíti azt. A hallgatók sorából elhangzott egy másfajta megközelítés, hogy miért érdemesebb a magyarországi vállalkozók számára Kolozsváron befektetni, mint Bukarestben. Bukarestben 200 ezer vállalkozást tartnak nyilván, lakossága 2 millió, tehát minden tizedik lakosra esik egy vállalkozás. Ez az arány Kolozs megyében 1 a 15-höz, tehát nem nagy a különbség, de kedvezőbb, és területileg is közelebb van Magyarországhoz, tehát előnyösebb a földrajzi fekvése. Viszont nagy figyelmet kell fordítani a megfelelő menedzsmentre, továbbképzésre, mert számos kis- és középvállalkozás esett áldozatul a rossz vállalatvezetésnek.

Az előadást Kerekes Sándor, a megyei önkormányzat alelnöke zárta, aki a Kolozs Megyei Tanács prioritásaival kezdte előadását. Ezek a prioritások a gazdasági élénkítést, az infrastruktúra, a környezetvédelem és a turizmus fejlődését célozzák meg. Előadását Kolozsvár fejlesztési terveinek és befektetési lehetőségeinek felsorolásával, illetve rövid bemutatásával fejezte be:

- a kolozsvári ipari park kiépítése, mely Phare pályázat segítségével valósult meg;
- mezőgazdasági termékek nagybani piaca a repülőtérhez közel (áruminőség biztosítására, illetve a fekete piac kizárására szolgál);
- nemzetközi repülőtér kibővítése Cargo áruraktárral és szolgáltatásokkal;
- megyei úthálózat modernizálása (Wirtgen 2500 megvásárlása 2000-ben, 5–8 km utat képes javítani egy nap alatt);
- a Kolozsvárt elkerülő utak kiépítése;
- az ivóvíz- és csatornahálózat kiterjesztése (rurál környezetben elsősorban, ez ISPA és SAMTID programok segítségével valósulna meg, ide partnereket várnak);
- földgáz bevezetése (koncesszió alapján az olasz Concordia cég végzi, négy községben már megvalósult, a jövőben további öt községbe kell még bevezetni);
- környezetkímélő szemet- és hulladékgazdálkodás (ISPA projekt segítségével a jövőben a szemetet fűtőanyagká kell átalakítani a cementgyárak számára);
- természetvédelmi területek létesítése, turizmus fejlesztése (Tordai- és Túri-hasadék, Fizes tavak);
- korszerű hegyi üdülők és sípályák létesítése a kisbányai havason és Vlegyházán;
- Univers-T szálló és vendéglő modernizálása (konferencia-turizmus kiépítése);
- Aranyos-völgyi kisvasút felújítása (nosztalgia-turizmus létrehozása és fejlesztése).

Közgazdász Hallgatók Országos Találkozója

GÁTI ATTILA

A marketing a gyakorlatban címet viselte az a találkozó, amelyet a Kolozsvári Magyar Diákszövetség szakosztályaként működő Kolozsvári Közgazdász Klub rendezett Torockón.

A Kolozsvári Magyar Diákszövetség szakosztályaként működő Kolozsvári Közgazdász Klub (KKG) megalakulása óta rendezvényeivel, előadásaival a kolozsvári egyetemi közgazdaságtani oktatás hiányait igyekszik pótolni. Rendezvényei elsődleges célja, hogy a magyar közgazdász hallgatóknak az egyetemi oktatá-

son kívül színvonalas képzéseket, programokat biztosítson. Mindez rendkívüli jelentőséggel bír, hiszen szakmai tudásunk csiszolása mellett egy olyan jövőbeli magyar közgazdászréteg alakulhat ki, amely a későbbiekben gazdasági szempontból Erdélyben komoly szerepet tölthet be. Ezeket a célkitűzéseket tekintve nem csoda, hogy rendezvényei között ott szerepel az immár hagyományosnak nevezhető, Torockón megrendezésre kerülő Közgazdász Hallgatók Országos Találkozója. A rendezvénynek évente mindig más a központi kérdése.

Az idei találkozó A marketing a gyakorlatban címet viselte, célja pedig a marketing szakmában érdekelt közgazdász hallgatók

gyakorlati ismereteinek bővítése, a jelenlegi tendenciák kiemlése. A mintegy félszáz érdeklődő diák, magiszteri és doktorandus hallgató, illetve az előadók november 6-án találkoztak a torockói Tóbiás házban, ahol november 9-ig a központi téma a marketing volt. Az esti ismerkedés közben a résztvevők kreativitását tették próbára a szervezők. A hallgatóság a marketing egyik nagyon fontos részét, a reklámok készítését gyakorolhatta.

A következő nap a Gazdaságfejlesztési prioritások az EU csatlakozás tükrében című előadással kezdődött. Szalay Gábor és Matisz János magyarországi előadók – a Regionális Támogatás-közvetítő Kht munkatársai – által közösen tartott előadás bemutatta, mire is számíthatnak az európai uniós csatlakozáshoz egyre közelebb kerülő romániai kis- és középvállalkozók a pályázati források elosztásáért felelős szervezetektől. Az előadók az Európai Unió által kiírt pályázatok fontosságát is bemutatták, különös hangsúlyt fektetve a mezőgazdasági szektor számára kiírt pályázatokra. Kiderült, hogy az európai uniós csatlakozás közelében álló magyarországi mezőgazdasági vállalkozók korántsem juthatnak hozzá olyan könnyen a támogatásokhoz, mint ahogy képzelnék, ugyanis a magyarországi pályázati források elosztásáért felelős központok képtelenek voltak megfelelően felkészülni a feladatra. Az ebédszünetet követően Csák János, a MOL volt vezérigazgatója bemutatta, hogy mi is a márka, vagyis hogy tulajdonképpen mitől is jó egy vállalat. Hogyan lehet odáig eljutni, hogy ha kimondunk egy termék- vagy szolgáltatásfajta, akkor egy bizonyos márka jusson eszébe a fogyasztónak. Véleménye szerint a legfőbb cél elérni, hogy a fogyasztó azt gondolja a termékről, amit az azt forgalomba hozó, illetve gyártó gazdasági szereplő akar. A második napot lezáró előadó Farkas Mária volt, aki a Duna Reklám reklámügynökség erdélyi képviselője. Bemutatta a Duna TV-ben sugárzott reklámok készítésének mozzanatait, az Erdélyben előforduló nehézségeket. Rávilágított arra, hogy a romániai román nemzetiségű vállalkozók, amennyiben tévéreklámokkal szeretnének az erdélyi magyar nemzetiségű fogyasztókhoz szólni, akkor erre a legalkalmasabb módszer

a Duna Televízió. Gyakorlati példákkal, illetve személyes tapasztalatával gazdagította a tábor résztvevőinek ismereteit.

A november 8-i reggel Kelemen Attila, a Transindex főszerkesztője sajátos stílusával fűszerezett előadásával indult. Az előadó az on-line marketing világába vezette be a hallgatóságot. Az internetes portálok reklámfelületeinek eladása igen különleges feladat, ugyanis az oldalt nem csak az a célcsoport látogatja, akiket a reklámozó szeretne megcélozni, hanem mások is. A Transindex esetén az a különleges eset áll fent, hogy látogatóinak közel hatvan százaléka magyarországi bejegyzésű IP címekről tölti le Transindex oldalait. Ilyen esetben nehéz olyan helyi vállalkozót találni, aki hajlandó a portál hirdetési felületeit kihasználni.

Őt követte a BKÁE két neves professzora: Szántó Zoltán, a szociológia tanszék vezetője és Kovács Zoltán gazdaságpszichológus, akik a piaci versenyről és reklámról beszéltek, gazdaságpszichológiai és pszichológiai szempontból. Előadásaikból kiderült, hogy a reklámok költséghatékonyasága igen alacsony, viszont ha egy terméket vagy szolgáltatást nem reklámoznak megfelelően, annak igen nagymértékű bevételkiesés lehet a következménye.

Utolsó előtti előadóként Várdai Béla, a romániai Posta Bank munkatársa a banki szektorban alkalmazott szolgáltatás-marketingről beszélt. Bemutatta ennek sajátos vonásait, illetve beszélt azokról a módszerekről, amelyet a banki, valamint pénzügyi szektorban alkalmazni lehet. A tábor szakmai szempontból végső momentumát egy játékkal összekötött előadás jelentette. Somodi Alpár, a MOL Románia értékesítési osztályvezetője előadásának lényege a polcokra történő termékkihelyezés stratégiájának bemutatása volt.

A tábor interaktív előadásai olyan módon juttatta tudáshoz a részt vevő egyetemi hallgatóságot, hogy a csak elméletből ismert marketing gyakorlatába is betekintést nyerhettek. Emellett a résztvevők kapcsolati tőkéjének bővülése, új ismeretségek, barátságok kialakulása olyan pozitívumai a tábornak, ami létjogosultságát igazolja.

Hírek

• A szlovákiai Nagykaposon működő Regionális Vállalkozásfejlesztési Szövetség az Eger melletti Noszvaj De La Motte Kastély Oktatói Központjában szervezte meg 2003. november 5–7-én a magyar-magyar gazdasági együttműködés fejlesztésének lehetőségei a Kárpát-medencében című nemzetközi konferenciát. A rendezvény elsősorban a határon túli magyar kis- és középvállalkozások közötti gazdasági együttműködés lehetőségeit kívánta közösen elemezni. A találkozó a kárpát-medencei magyar vállalkozók eszmecseréjét szolgálta. A résztvevők neves előadóktól hallgathattak tartalmas előadásokat, úgymint: Kis- és középvállalkozások szerepe az EU csatlakozásra váró országok gazdaságában (Kopátsy Sándor,

ny. egyetemi tanár); A regionális együttműködés jelentősége, lehetőségei az EU csatlakozást követően (Koós István, Építésügyi és Régiófejlesztési Minisztérium, Pozsony); A „magyar-magyar” gazdasági kapcsolatok fontossága, erősítésének lehetőségei (Gerényi Gábor, Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, Budapest); Az Új Kézfogás Alapítvány támogatási rendszere (Németh Attila, Új Kézfogás Közalapítvány, Budapest); A HTMH szerepe, lehetőségei a magyar-magyar gazdasági kapcsolatok, együttműködések fejlesztésében (Baracska Angéla, HTMH, Budapest); A CORVINUS Rt. szerepvállalási lehetősége a kárpát-medencei gazdasági együttműködésben (Márk Péter, CORVINUS Rt., Budapest); Az ITD Hunga-

ry jelenlegi és jövőbeni lehetőségei, a Kárpát-medencében működő magyar kis- és középvállalkozások támogatásában (Sibella György, ITD Hungary, Eger). Az igen hasznos kérdésfeltevések és szakmai viták mellett sor került az erdélyi, vajdasági, kárpátaljai és felvidéki gazdasági élet helyzetelemzésére (erdélyi referens: Kerekes Gábor, RMDSZ ügyvezető alelnök) és cégrepresentációra (az RMKT-t a társaság meghívott elnöke mutatta be).

• Az EU házhoz jön címszó alatt 2003. november 21-én beindult Kolozsváron, a Bethlen Kata Diakónia Központ főleg erdélyi magyar vállalkozókkal megtelt nagytermében a kis- és középvállalkozások EU felkészítő képzéssorozata, melynek szervezője a Magyar Gazdasági és Közlekedési Minisztérium és az RMDSZ Ügyvezető Elnökség. A rendezvénysorozat célja az erdélyi magyar kis- és középvállalkozások ágazat-, szakma- és régióspecifikus felkészítése az európai uniós csatlakozásra. A képzési program, mely tanfolyamok formájában, Románia felkészítési folyamatában több kistérség gazdasági szakembereit és vállalkozóit érinti, magába foglalja: a romániai magyar vállalkozók felkészítését az egységes európai piachoz való felzárkózásra; szakmai szervezetek vezetőinek és szakembereinek, trénerének EU-s felkészítését; a megyei-területi szervezetek, önkormányzatok szakértőinek, trénerének EU-csatlakozási képzését; a kapcsolatfelvételt és információáramoltatást Magyarország és Románia csatlakozásában érintett intézményeinek vezetőivel és szakembereivel. A kolozsvári konferencián, az EU-s első felkészítő program céljait, ütemtervét és módszerét bemutató rendezvényen a Magyar Gazdasági és Közlekedési Minisztérium (Réthy Imre közigazgatási államtitkár és Apatini Kornélné közigazgatási államtitkár-helyettes), a romániai Kis- és Középvállalkozások és Szövetkezetek Országos Ügynöksége (Carpen Aurora, vezérigazgató), a Corvinus Rt (Reményi Zoltán, vezérigazgató), az Új Kézfogás Közalapítvány (Németh Attila, ügyvezető igazgató) képviselői tájékoztattak az országos kis- és középvállalkozás-fejlesztő programokról és pályázatokról. Meghívott szakértőként előadást tartottak három ágazat felzárkozási lehetőségekről a turisztikában (Hanusz Árpád, tanszékvezető egyetemi tanár, a Magyar Köztársaság Falusi és Agrárturizmus Országos Szövetségének alelnöke), a kereskedelemben (Köncse Tamásné, a Magyar Köztársaság Gazdasági és Közlekedési Minisztériumának főtanácsadója) és az építőiparban (Nagy János, a Magyar Köztársaság Építkezési Vállalkozók Országos Szövetségének ügyvezető igazgatója). A rendezvényen megnyitó beszédet mondott Markó Béla RMDSZ elnök, Takács Csaba RMDSZ ügyvezető elnök, a moderátor szerepét pedig Kerekes Gábor RMDSZ ügyvezető alelnök töltötte be. Az állófogadáson kötetlen beszélgetésre került sor a meghívott előadókkal, befektetőkkel, támogatási forrászervezetek képviselőivel az EU-piacra jutási lehetőségekről, stratégiákról, pályázati és vállalkozásfejlesztési programokról. Társaságunkat az RMKT elnöke képviselte.

• Az RMKT országos vezetősége, a kolozsvári megyei szervezettel közösen, 2003. december 1-jén elnökségi gyűlést tartott.

A gyűlés napirendi pontjai: 1. tájékoztató az RMKT és az RMKT Ifjúsági Frakciója (RIF) 2003. év utolsó felének tevékenységéről, illetve a 2004-es évre szóló tervek bemutatásáról 2. a 2004-es évi Közgazdász Vándorgyűlés szervezése.

1. Tájékoztató az RMKT és RIF tevékenységéről:

2003. október-november folyamán az RMKT módszertani továbbképzést szervezett gazdasági tantárgyakat oktató tanároknak (lásd a részletes beszámolót a 15–18. oldalon)
- 2003 november 22-én Kolozsváron, a Báthory István Elméleti Líceum dísztermében az RMKT konferenciát szervezett **A közgazdasági tantárgyak tanításának módszertana, az iskolamenedzsment és -marketing aktuális kérdései** címmel. (lásd a részletes beszámolót a 18–23. oldalon)
- A román-magyar szakszótár szerkesztésének munkálatai folytatódnak. A használandó szókészlet 80%-a a szerkesztőség rendelkezésére áll és feldolgozás alatt van.
- Elkészült és igénybe vehető az RMKT kétágyas vendégszobája.
2003. december 12-én Kolozsváron, a Kereskedelmi Kamara keretén belül működő Vállalkozók Klubjában, a RIF megszervezi a III. Kolozsvári Magyar Vállalkozók Estjét. Nyitó előadást tart Halász János, az ITD Hungary romániai hálózatának vezetője. A rendezvényre meghívót kaptak a RIF helyi szervezeteinek vezetői is. Ez alkalommal a RIF országos vezetősége tanácskozást tart.

2. Az RMKT és RIF tervei a 2004-es évre:

- 2004-ben az RMKT EU-s pályázatíró képzést tervez.
- A 2004-es év folyamán két kötetet tervezünk kiadni: Az Erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából II. kötete, valamint kiadásra készíti elő a Tanulmányok az erdélyi szövetkezetek történetéről, az RMKT Szövetkezeti Kutatócsoportjának kiadványát.
- 2004 májusában szervezi az Erdélyi Magyar Civil Szervezetekért Alapítvány a VI. Civil Fórumot. A Fórum keretén belül a **Gazdasági Szekcióért** az RMKT a felelős szervező.
- A XIII. Közgazdász Vándorgyűlés megszervezése Kolozsváron.
- 2004. februárjában, a kolozsvári RIF farsangi mulatságot szervez Kolozsváron. A mulatságot humoros játékokkal és vetélkedőkkel gazdagítjuk.
- 2004. március/áprilisban Székelyudvarhelyen szervezzük a VI. Ifjú Közgazdász Találkozót.

Az RMKT 2004. október 8–9. között Kolozsváron szervezi meg XIII. Közgazdász Vándorgyűlését. A rendezvény központi témája: Modernizáció a gazdaságban – növekedési kilátások, felzárkozási esélyek. A plenáris ülések után négy szekcióban zajlanak a munkálatok: 1. informatikai felzárkózás; 2. versenyképesség a gazdaságban; 3. a szolgáltatások helyzete a román gazdaságban; 4. infrastruktúra és vidékfejlesztés (a részletes programot és feltételrendszert későbbi számainkban közöljük).

Az RMKT országos elnöksége pályázatot hirdet kutatási tevékenységre A szolgáltatások helyzete a román gazdaságban témával. A három legjobb tanulmányt díjazzuk, a nyertes tanulmány

pedig a vándorgyűlés egyik szekciójának lesz a vitaindító előadása. A tanulmányának magába kell foglalnia: a szolgáltatási szektor alakulását, összehasonlítási elemzést a közép-kelet-európai és nyu-

gat-európai helyzettel, kiértékelés, perspektívák bemutatása. Pályázati határidő: 2004. június 30. Korlátár: 35 év, díjazás: 1. díj: hatmillió, 2. díj: négy millió, 3. díj: kétmillió lej.

Rezumatul revistei în limba română

Memento cu ocazia aniversării a 120 de ani de la nașterea lui Kós Károly (1883. dec. 16.) (Concepții economice în opera lui Kós Károly)

SOMAI JÓZSEF

În introducerea autorul dă răspuns la întrebarea pentru ce se ocupă un economist cu opera lui Kós Károly, scriitor, arhitect, redactor, grafician, poet și lucrător al vieții publice în înțelesul nobil al cuvântului. Deși economia, realizările cu caracter economic nu pot fi înșirate printre cele mai spectaculoase activități la lui Kós Károly, totuși pe tot parcursul vieții sale gândirea economică, dragostea față de agricultură era pe prim plan. Aceasta justifică interesul autorului față de viața acestui mare gânditor transilvănean. După prezentarea datelor biografice autorul subliniază deosebita impresie, în înțelesul pozitiv al cuvântului, pe care tânărul Kós Károly a avut cu ocazia marelui adunări de la Blaj din 1911, organizată de ASTRA, despre care a și publicat un articol cu titlul "Scrisoarea despre adunarea de la Blaj" în cotidianul din Budapesta, în care prezintă drept exemplu vitalitatea poporului român din Transilvania făcând comparație cu cel al poporului maghiar. Concluzia o formulează după cum urmează: "Noi, ardelenii (face aluzie la maghiari), suntem deja obosiți; opinia publică din Ungaria nu este preocupată de soarta populației maghiare."

Ca tânăr student al facultății de arhitectură din Budapesta, cutreeră Ardealul cu scopul, de a cunoaște arhitectura și arta populară a ținuturilor ardelenice. Constatările sale sunt cuprinse într-un studiu deosebit de valoros, elaborat în iarna anului 1907-1908 (Construcția popoarelor din Țara Ardealului), dedicat, drept recunoștință, lui K. Lippich Elek, care l-a ajutat în realizarea acestei documentări efectuate la fața locului. Pacea de la Trianon îl găsește la Stana. Văzând starea demoralizată a poporului maghiar din Transilvania, redactează manifestul "Strigăt" (Kíáltó Szó), publicat la 23 ianuarie 1921, prin care se adresează populației maghiare din Ardeal, solicitându-o să se acomodeze la noua situație, având în vedere că singura cale pentru păstrarea identității, nu este renunțarea, ci acceptarea unei munci grele, a unei activități susținute, în scopul renașterii.

Parcurge pe jos regiunea "Călata" și după o muncă dâră înfițează primul partid maghiar ardelen, Partidul Popular din Ardeal, programul căruia este prezentat la adunarea populară de

la Huedin (5 iunie 1921). Cele cuprinse în acest program sunt actuale și în prezent. Din cele zece puncte ale programului patru sunt de natură economică.

Deși născut la oraș Kós Károly era îndrăgostit de agricultură, de viața de la țară. S-a încadrat în activitatea Asociației Economice Maghiare din Ardeal, care cuprindea gospodăriile de la țară, publică regulat articole în revista de specialitate a Asociației, în Gospodarul Ardelean (Erdélyi Gazda). Pentru a-și asigura independența și sub aspect economic, crează o gospodărie proprie la Stana, pentru completarea veniturilor realizate din activitatea de arhitect, scriitor, redactor etc., creând astfel o bază relativ sigură pentru susținerea numeroasei sale familii.

După anul 1945 este nevoit să reia viața de la capăt. Întrucât casa de la Stana a fost distrusă, se mută cu familia la Cluj. Este numit profesor la catedra de construcții agricole la Institutul Superior de Agricultură din Cluj, unde a desfășurat o bogată și valoroasă activitate mult apreciată și recunoscută și de studenți, care îl simpatizeau pentru modul propriu în care se apropia de ei. S-a considerat la vremea lui realizare unică manualul său de teorie și practica construcției în agricultură, prin care a adus o reală contribuție literaturii de specialitate, care în acea vreme era destul de modestă. În lucrarea "Construcția populară agro-economică din Ardeal" este primul specialist care schițează procesul de așezare a popoarelor din Ardeal, a ungarilor, secuilor, sașilor și românilor și a așezărilor care s-au format în decursul secolelor. Condițiile geografice și geopolitice, procesul istoric propriu, posibilitățile economice și în cadrul acestora, soarta comună, influența reciprocă în decursul secolelor, ca factor important al construcțiilor de natură economică, a determinat specificul imaginii satului ardelen. Recapitulând experiența sa legată de agricultură și de construcțiile agro-economice, formulează necesitatea modernizării și în acest domeniu, enumerând dificultățile care frânează dezvoltarea în agricultură: slaba pregătire profesională, inventar modest, lipsa capitalului circulant, lipsuri existente în comasarea teritoriului agricol, dificultăți de valorificare etc. În cartea "Arhitectura satului" (1946), după prezentarea imaginii satului ardelen, formulează propuneri valoroase cu privire la formarea ogrădii, indicații privind construcțiile gospodăriei. Deosebit de valoroasă este tratatul "Construcțiile agro-economice" publicat în anul 1957, care chiar și astăzi se poate considera unică în acest domeniu.

Unele trenduri ale secolului XXI.

DOMOKOS ERNŐ, KRÁJNIK IZABELLA

Folosind o bogată literatură de specialitate, engleză, germană și americană (Heidi Toffler, *Creating a new civilization*, Gerd Gerken, *Die Trends für das Jahr 2000. Die Zukunft des Business in der Information-Gesellschaft* și *Die Zukunft des Handels*, Faber, Niemens și Stefan Entropie, *Umweltschutz und Rohstoff-Verbrauch*, Karl-Werner Brand, Detlef Büsser și Dieter Rucht, *Aufbruch in eine andere Gesellschaft*, Paul Hawken, *The next economy*), în lucrarea lor autorii, având în vedere că în zilele noastre are loc “nașterea unei noi civilizații” cu un sistem propriu de valori (Alvin și Heidi Toffler), consideră oportună prezentarea acelor “metatrenduri” care se conturează, despre care putem afirma că nu sunt creații subiective, planuri spectaculoase sau simple speculații, din contră pot fi întâlnite în realitate, pot fi demonstrate în mod empiric. Caracteristica principală a “metatrendurilor” aparținând lui John Naisbitt și Patricia Aburden este forța, descrisă și de Gerken, se evidențiază prin complexitatea ei. Autorii în introducere prezintă aceste metatrenduri:

- primul oferă un nou mod de gândire pentru întreprinzători și pentru manageri pe baza principiilor eticii ecologice, ale socialismului ecologic,

- al doilea se referă la schimbarea globală de paradigmă în industrie – trecerea de la producția clasică de masă la economia informațională,

- al treilea metatrend ne conduce într-o dimensiune în totalitate nouă, la modelul unei spiritualități noi, rolul căreia crește simțitor în concurența dintre Asia și Europa,

- al patrulea de fapt reprezintă modificarea dinamicii sociale – se aprofundează diferențele, se schimbă divizarea societății,

- al cincelea trend se concretizează în conservatorismul vizional, care caracterizează modul de gândire și intenția generației exploziei demografice, iar

- al șaselea se leagă de problematica producției, a valorificării, a marketingului global, de rezolvarea lor printr-un dialog elastic, de marketingul CIM (Computer Integrated Marketing).

În mod firesc se ridică întrebarea: ce credit se poate da drept avans acestor tendințe de creștere. În general se poate afirma că ele nu sunt creații subiective, planuri spectaculoase, sau simple speculații. Aceste trenduri pot fi conturate, ne putem întâlni cu ele în realitatea de toate zilele, pot fi certificate în mod empiric. Redactarea, definirea lor a fost posibilă prin folosirea de metode științifice. Numai în Germania Institutul de Cercetare a Trendurilor a definit 160 de trenduri, 26 de metatrenduri. Autorii lucrării sunt convinși că prin prezentarea lor vor stimula pe cei interesați să studieze corelațiile emoționante ale acestora.

În continuare autorii se opresc asupra unor probleme, care

– într-o perspectivă apropiată – vor câștiga o mare actualitate, ca de exemplu: managerii și ecologia, societatea informațională, intelectualitatea asiatică față în față cu cea europeană, fragmentarea societății de consum, marketingul-CIM.

Oprindu-se asupra acestor probleme autorii arată că problemele economice, sociale și cele ecologice nu se pot trata independent, ci numai împreună, în interacțiunea lor. Ca urmare a fost fundamentată “ecosocialismul”, așanumitul “triung magic”. Denumire aparține profesorului Meinolf Dierkes din Berlin. După susținătorii acestei teorii indicatorii de ecologie cu privire la mediul ambiant s-au înrăuțit, datorită faptului că până nu au fost găsite metode pentru rezolvarea necazurilor ecologice, întrucât cercetările în acest domeniu s-au limitat doar la scientizarea necazurilor, dar nu s-au găsit metodele de rezolvare. În această situație trebuie să renunțăm la metodele clasice, deoarece se impune necesitatea unui nou management, “managementul de trenduri”.

De fapt suntem martori oculari a unor modificări importante în domeniul științei economice: în prezent se redactează primul capitol al științei economice care își aruncă privirea spre ecologie. Profesorul Hans Christoph Biswanger din St. Gallen accentuează cu tărie influența celei de a doua legi a termodinamicii, a legii entropiei, asupra noilor teorii economice. La rândul lor economiștii din Heidelberg în cartea “Entropia, protejarea mediului ambiant și folosirea materiei prime”, scot în evidență inversibilitatea proceselor entropice.

În această situație este firească concluzia că “teoria clasică a creșterii economice nu mai corespunde viitorului”. Se pot elabora două scenarii, unul pozitiv și altul negativ. Cel pozitiv dirijează dezvoltarea tehnică în direcția descoperirii de resurse de energie mai scumpe decât cele de petrol, dar nepuizabile, în schimb cel negativ preferă introducerea de restricții și renunță la modificarea structurii economiei.

Necesitatea de a avea “manageri ecologi” nu este un simplu slogan, ea servește înrădăcinarea unui nou mod de gândire, nu numai în cercuri academice, dar și printre întreprinzători, la toate nivelele de conducere.

Pe orizont apare societatea informațională. Aceasta formulează cerința de a adapta tehnica la om, în același timp atribuie un rol prominent electronicii, noțiunii de high tech. Mai mulți autori, în lucrarea lor, intitulată “Startul într-o altă societate,” accentuează necesitatea punerii progresului tehnic în slujba societății, societate care a pășit pe drumul ecologiei umane. Alvin Toffler vorbește despre posibilitățile nelimitate ale tehnicii de calcul cu biologia. Nu de mult noua economie a câștigat denumirea de economie informațională. Paul Hawken în cartea lui “Economia în devenire” (*The next economy*) supune unei profunde analize nașterea economiei noi și ajunge la concluzia: suntem martorii destrămării economiei de masă (*Mass economy*) și

a nașterii economiei informaționale (informative economy). Autorii în continuare punctează bazele economice ale acestei societăți, precum și a inovațiilor pe care le aduce paradigma economiei informaționale.

În continuare se analizează situația în care cele două spiritualități, cea asiatică și cea europeană se bat cap în cap. În spațiul Oceanului Pacific se conturează tot mai clar imaginea unei noi puteri economice. Centrul de gravitate a creativității, a inovației trece treptat-treptat spre Est. Cei care studiază trendurile au ajuns la concluzia că această problemă nu este doar probă de forță de natură economică, ci proba de forță a culturii și a spiritualității noi a celor două continente. Analizele arată că paradigma protestantă, tipic europeană, de cucerire și de subjugare a naturii, a devenit un factor care în prezent stânjenește dezvoltarea. În schimb confucianismul, filozofia Zen nu propovăduiește dominanța, ci acomodarea. Se pare că etica de acomodare se va putea absorbi mult mai bine într-o gândire de ambianță amiabilă, decât într-o gândire bazată pe dominanță. Înșirând curenții actuali ai modelului-management asiatic, autorii fac trimitere la profesorul american Lester Thurow, care își exprimă părerea că pentru Europa drumul american este inpracticabil, Europa va trebui să învețe adaptarea de la japonezi. Se trece apoi la problema fragmentării societății de consum și se afirmă că paralel cu creșterea bunăstării, crește elasticitatea modelului de consumator, constându-se o fragmentare a normelor de comportament ale consumatorilor. În prezent numai există segmente bine delimitate ale pieții, societatea de consum treptat-treptat se compartimentează. Sunt înșirate cele douăsprezece culturi de consum formulate de Gerd Gerken, axiomele lui S. B. Linder, precum și cele cinci valori ale "vieții simple", formulate de Duane S. Elgin.

Lucrarea se încheie cu prezentarea conservatismului de viziune, prin înșirarea caracterelor acestuia formulate de canadianul John Kettle, precum și a marketingului CIM (Computer Integrated Marketing).

Inițiativa nefinalizată a lui Bernády György

MAROSI BARNA

În lucrarea sa autorul își exprimă nemulțumirea că cercetarea vieții și activității lui Bernády György, timp în decurs de mai multe decenii primar al municipiului Târgu Mureș, având merite indiscutabile în dezvoltarea multilaterală a municipiului (urbanistic, cultural, social, economic etc.), dar din nefericire inițiativele sale de modernizare, de sistematizare cu respectarea întocmai a cerințelor moderne sub aspect social, cultural, edilitar, arhitectural, întârzie în mod condamabil. De fapt până astăzi nu s-a elaborat o monografie a orașului care să corespundă cerințelor moderne.

Autorul nominalizează unele încercări în acest domeniu printre care în primul rând amintește opera lui Benkő Károly, scrisă în 1862, editată de Editura Mentor din Târgu Mureș în limba maghiară în 2001, a lui Orbán Balázs (Descrierea pământului secuiesc, vol. IV, editat la Pesta în sec. al XIX-lea). Orbán Balázs care s-a folosit la elaborarea lucrării sale, lucrarea lui Benkő care, la vremea lui, se afla sub formă de manuscris în arhivele orașului. Marosi Barna amintește și de Monografia orașului Târgu Mureș, elaborată de Traian Pop, o încercare de istorie bisericească, precum și de "Istoria orașului Târgu Mureș" apărută în 1942 la Editura Petri Károly din localitate, pe care Kelemen Lajos o consideră destul de sumară.

După spusele lui Kelemen Lajos, Bernády György a inițiat elaborarea unei ample monografii al orașului. S-a ajuns chiar la încheierea unui contract pentru elaborarea monografiei cu Dékány Kálmán, Biás István și Kelemen Lajos. Numiții au și început documentarea, dar primul război mondial a pus capăt acțiunii. Nici istoria scaunelor secuiești nu este prelucrată în suficientă măsură nici astăzi, afirmă autorul prezentei lucrări. Cu toate că au apărut lucrări valoroase despre istoricul autonomiei părților secuiești, întâi de toate ale lui Pál-Antal Sándor, apoi colecția arhivistică secuiască a lui Demény Lajos, în ediția Societății Muzeului Ardelean. Dar în cele șase volume apărute s-a ajuns numai la secolul al XVII-lea.

După această introducere autorul prezintă activitatea desfășurată de Bernády György pentru punerea în aplicare a planului său privind modernizarea orașului Târgu Mureș, creditele obținute de la diverse bănci din Budapesta, câștigarea unor personalități cunoscute și mult apreciate la acea vreme în Ungaria, specialiști care au colaborat la modernizarea capitalei Ungariei, precum și a mai multor orașe din Ungaria (Kecskemét, Szabadka, Székesfehérvár, Bratislava, Cluj, Brașov, Oradea etc.). Bernády a reușit să obțină ajutor substanțial și din partea ministrului finanțelor de atunci al Ungariei, Vekerle.

Bernády a și început să pună în aplicare proiectul său, a construit palatul cultural, palatul primăriei, care și în prezent se bucură de aprecierea localnicilor, precum și a străinilor. Principalul colaborator a lui Bernády a fost arhitectul Komor Marcell. În proiectul elaborat a figurat construirea și a altor edificii spectaculoase în jurul pieții principale a orașului: palatul teatrului, casinoul, Școala de Arte al Secuimii etc. care însă din cauze cunoscute nu s-au realizat. S-a început asfaltarea străzilor (cheltuieli legate de asfaltare în decurs de 11 ani s-a ridicat la 5.292.869 de Koroane de aur. Cheltuielile Palatului Cultural s-au cifrat la 2.166.933 Koroane de aur. Realizarea proiectelor inițiate de Bernády s-a întrerupt brusc, ca urmare a primului război mondial. Autorul formulează întrebarea, oare cum ar arăta astăzi municipiul Târgu Mureș, dacă n-ar fi existat epoca Bernády. Un

ansamblu de blocuri stas care caracterizează epoca Gheorghiu Dej și a lui Ceaușescu și care le întâlnim în marea majoritate a orașelor din țara noastră.

În încheiere autorul se adresează tinerilor istoricieni, economiști, să se angajeze la cercetarea istoriei sociale, economice, culturale a municipiului Târgu Mureș. Pentru noi toți ar fi o mare pierdere neglijarea trecutului acestui oraș minunat, de care trebuie să fim mândri.

Dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii în Ardeal în spirit creștin (Reportaj despre seminarul clujean de pregătire)

HUNYADI ATTILA

La 3 octombrie anul curent a avut loc un seminar de pregătire la Centrul de Caritate "Betlen Kata" a Eparhiei Reformate, la care au participat întreprinzători preoți din municipiul și județul Cluj, reprezentanți ai eparhiilor și fundațiilor civile. Seminarul a făcut parte dintr-o serie de seminarii care au fost deja organizate la Sfântu Gheorghe, Târgu Mureș și la Oradea în colaborare cu Asociația INITIATIVE din Germania și cu Asociația INCIATIVA, asociația întreprinzătorilor protestanți din România. Asociația INITIATIVE a fost creată de profesori universitari și de personalități din viața publică și religioasă din Germania cu scopul de a veni în ajutorul întreprinzătorilor apropiați de biserică din centrul și estul Europei, prin transmiterea cunoștințelor și experienței de care dispun.

Primele seminarii în Transilvania au fost organizate la inițiativa d-nei Rubatos Adrienne, originară din Oradea, în prezent domiciliată în Germania. Pe lângă seminarii de pregătire Asociația dorește să vină în ajutorul întreprinzătorilor și prin inițierea de relații de partenerat cu întreprinzători din Germania, prin organizarea de excursii profesionale, prin organizarea de cluburi etc. Au acceptat rolul de incubator, prin elaborarea de proiecte în județul Covasna de un specialist în probleme silvice și în folosirea eficientă a terenurilor funciare.

La seminarul din Cluj au participat în proporții egale întreprinzători și preoți. Seminarul a fost condus de Thomas Emerling, consilier al întreprinzătorilor din Neumarkt (Bavaria), în același timp și președinte al Asociației "Wirtschaftsjunioren Deutschland", asociație înființată pentru a ajuta întreprinzătorii tineri (sub 40 de ani). Expunerea a început cu prezentarea influenței pe care va avea asupra Țării noastre, precum și asupra micilor întreprinzători români aderarea la Uniunea Europeană. Ce strategie trebuie elaborată pentru a neutraliza efectele negative și pentru a beneficia maxim de efectele pozitive ale aderării. Participanții au avut posibilitatea de a efectua în cadrul seminarului și lucrări practice legate de întocmirea de proiecte și de

elaborare de strategii prin folosirea de formulare tip.

Makra Péter, conducătorul biroului SAPARD din regiunea de sud-est a Ungariei a vorbit despre posibilitățile de care dispune, deocamdată, țară, de "moștenirea multiculturală", nevalorificarea cărora ar fi o mare pierdere pentru țara noastră. A vorbit despre posibilitățile pe care ni le oferă turismul de la sate, domeniu în care Ungaria are realizări meritorii, din care putem învăța mult. Cele auzite la acest seminar au entuziasmat nu numai pe investitori, dar și pe preoții prezenți, care s-au angajat, ca reîntorcându-se în satul unde desfășoară activitatea de preot, vor transmite locuitorilor tot ce au auzit la această consfătuire și le vor da tot sprijinul pentru ca să pună în practică cele auzite.

S-a exprimat și dorința de organizare de asemenea consfătuiri mai frecvent, chiar lunar, la care să fie invitați, printre alții, și juriști care să prezinte aspectele de natură juridică a acestor inițiative. Asociația germană și partenerii lor, au înmânat premii acelor întreprinzători care s-au evidențiat prin crearea de noi locuri de muncă. S-a anunțat că pentru anul următor se oferă pentru întreprinzătorii tineri posibilitatea de a participa în Germania la practici de specialitate de durată mai lungă (mai multe săptămâni). Pentru obținerea de informații cu privire la condițiile de participare s-a prezentat adresa acelor centre la care se pot interesa doriții de a participa la aceste acțiuni (aceste adrese sunt cuprinse și în textul prezentat în revista noastră).

Cursuri de metodologie pentru perfecționarea cadrelor didactice din învățământul mediu

KISS ANDREA

Asociația Economistilor Maghiari din România, cu sprijinul Fundației Publice "Apáczai", în perioada octombrie-noiembrie a.c. a organizat în trei centre (Cluj: 15-18 oct., Oradea: 23-26 oct. și Miercuraea Ciuc: 6-9 noiembrie) cursuri de metodologie pentru cadrele didactice care predau discipline economice în învățământul mediu.

Dintre scopurile urmărite amintim:

- formarea de echipe de cadre didactice pentru predarea disciplinelor economice, însușirea de aceștia a metodelor moderne de metodologie,
- atragerea în învățământ de tineri economiști care recent au absolvit facultatea,
- cointeresarea cadrelor didactice în perfecționarea lor permanentă, în redactarea și publicarea de manuale unice pentru învățământul profesional în limba maghiară,
- crearea de relații între aceste școli și sfera civilă, precum și cu întreprinzători pentru sprijinirea învățământului profesional economic,
- formarea unui organism didactic puternic care să poată

răspundă noilor cerințe formulate de economia noastră în dezvoltare,

– îmbunătățirea calitativă a activității instructiv-educative, pentru ca absolvenții acestor școli să poată concursa cu succes pe piața forței de muncă

În articol se prezintă denumirea cursurilor, a lucrărilor practice ținute, precum și numele cadrelor didactice universitare și al specialiștilor care au ținut aceste cursuri și au condus lucrările practice.

Metodologia predării disciplinelor economice în școli medii, problemele actuale ale managementului și marketingului școlar

CIOTLĂUS JUDITH

Asociația Economiștilor Maghiari din România (AEMR) a organizat în data de 22 noiembrie 2003, la Cluj Napoca conferința cu tema Metodologia predării disciplinelor economice, în școli medii, problemele actuale ale managementului și marketingului școlar.

Scopul proiectului a fost analiza problemelor legate de învățământul preuniversitar economic în limba maghiară, respectiv a posibilităților de rezolvare ale acestora. La conferință au fost prezentate politicile actuale ale învățământului din Ungaria și România pentru școlile economice preuniversitare, experiențele unor școli în domeniul managementului școlar, importanța dezvoltării culturii economice, aspectele metodologice și, respectiv problemele actuale ale învățământului economic.

Forumul comercial româno-maghiar

ROMÁN ERIKA

În ziua de 29 noiembrie a.c. a avut loc la Cluj Forumul comercial româno-maghiar, la sediul Camerei de Comerț, Industrie și Agricultură. Printre organizatori amintim DSC Public Relations-Communication, ITD Hungary și natural Camera de Comerț, Industrie și Agricultură a județului Cluj. Scopul forumului a fost dezvoltarea relațiilor comerciale româno-maghiare, diversificarea acestor relații și descoperirea în județul Cluj de noi domenii de colaborare, având în vedere că în urma apropiatei aderări a Ungariei la Uniunea Europeană, noua frontieră vamală a Uniunii va fi la frontiera dintre România și Ungaria.

Forumul a fost deschis de d-l. Vasile Soporan, prefectul județului Cluj, care a făcut cunoscut celor prezenți că România este pregătită pentru aderare la NATO și la Uniunea Europeană. Consulul general al Ungariei la Cluj, d-l. Cseh Áron a arătat că municipiul Cluj face față cu succes funcției culturale, dar mai puțin cerințelor economice. Se impune depunerea de eforturi din partea ambelor părți pentru formarea de relații comerciale pu-

ternice. Posibilități există. Un aspect important ar fi dezvoltarea de către Camera de Comerț și Industrie a infrastructurii, prin aceasta ar crește sensibil potențialul economic local, capacitatea atragerii de capital. Aceasta ar avea drept consecință creșterea calitativă a nivelului de trai al populației din Cluj. D-l. Consul general a prezentat date statistice interesante privind situația capitalului maghiar în România și în județul Cluj, după care a prezentat detaliat de ce este avantajos pentru întreprinzătorii maghiari efectuarea de investiții în municipiul Cluj.

În expunerea ținută, Péter Pál, vicepreședintele Camerei, a subliniat că pentru efectuarea de investiții sunt necesare trei stâlpi fundamentali: existența unui potențial comercial, condiții și posibilități care să corespundă cerințelor formulate de investitorii străini. Legat de aceste cerințe, vorbitorul a arătat că în municipiul Cluj există din plin aceste cerințe, pe care le-a concretizat, dar din cauza birocrăției sunt greu de realizat. Ca atare trebuie depuse eforturi de autoritățile locale pentru eliminarea birocrăției, care în mod artificial, stânjenește colaborarea cu capitalul străin.

D-l Halász János, șeful biroului IDT Hungary, referindu-se la aspectele negative de care au vorbit antevorbitorii, printre altele, a dat și câteva exemple concrete, de fapt cunoscute de toată lumea. Aceste deficiențe trebuie urgent lichidate, trebuie asigurată între cele două țări o colaborare în spirit european, având în vedere că după aderarea Ungariei la UE, frontiera Uniunii va fi doar la 180-190 de km. de Cluj. Se vor muta aici programele interregionale, care vor fi în avantajul ambelor țări, cu condiția ca să înlăturăm aceleași greutăți care, de fapt, sunt artificiale.

A vorbit despre posibilitățile de dezvoltare a turismului, domeniu deosebit de important și puțin exploatat în regiune. Trebuie să reținem, a spus vorbitorul, că fiecare al treilea călător care intră în România este cetățean maghiar, dar acesta este valabil și viceversa.

Lucrările Forumului au fost închise de d-l. Kerekes Sándor, vicepreședintele Consiliului Județean Cluj, care în expunerea lui a prezentat prioritățile inviorării economice a județului, dezvoltarea infrastructurii, protecția mediului, dezvoltarea turismului, precum și proiectul de dezvoltare al municipiului Cluj și a regiunii, toate posibilitățile existente pentru efectuarea de investiții.

Întâlnirea Studenților Maghiari de la Facultățile de Economie din România

GÁTI ATTILA

Întâlnirea a fost organizată de Clubul Economiștilor din Cluj, care funcționează ca secție a Uniunii Studenților Maghiari din Cluj. Întâlnirea tradițională, care se bucură de mare interes în sânul studenților economiști, a avut loc în localitatea Râmeți (jud. Alba). Tema centrală de data aceasta a fost "Marketingul în practică". Scopul a fost lărgirea și aprofundarea cunoștințelor stu-

denților economiști care se interesează de practica de marketing, cunoașterea tendințelor actuale.

Consfătuirea, la care au participat în jur de cincizeci de studenți, a avut loc între 6 și 9 noiembrie a.c., în Casa Tóbiás din localitate.

Au ținut expuneri specialiști invitați din țară și din Ungaria: Szalay Gábor și Matisz János, colaboratori ai Centralei Regionale de Transmitere de Sprijin Financiar, Csák János fost director general al S.C.de petrol MOL, Farkas Mária reprezentanta agenției de reclamă din Ardeal a Firmei DUNA REKLÁM, Kelemen Attila, redactor șef al firmei TRANSINDEX, Szántó Zoltán profesor, șef de catedră la Universitatea de Științe Economice și Administrație de stat din Budapesta, Kovács Zoltán psiholog-economist, precum și Várdai Béla din partea băncii Banc Post din România.

La sfârșitul întâlnirii d-l Somodi Alpár, șeful serviciului de desfacere a S.C.Mol Romania, a ținut o expunerea deosebit de interesantă, care a cuprins și un joc de marketing, tema fiind luată din practica acestei firme.

Comunicări

• Uniunea Regională de Dezvoltare a Întreprinderilor din localitatea Nagykapos (Slovia), în zilele de 5–7 noiembrie a.c. a organizat la Centrul de Instruire, cu sediul la Castelul Noszvaj de la Motte în vecinătatea lui Eger (Ungaria) conferința internațională pe tema Posibilitățile de dezvoltare a colaborării economice între români, și maghiari în bazinul Carpaților. La conferință, care a dat posibilitate la efectuarea unui schimb de idei între întreprinzătorii maghiari din Bazinul Carpaților, s-a analizat în primul rând posibilitățile de colaborare economică între întreprinderile mici și mijlocii. Au fost expuse conferințe deosebit, de interesante de personalități de vază (Kopátsy Sándor, profesor universitar în pensie, Koós István, colaborator al Ministerului de Construcții și Dezvoltare Regională, Gerényi Gábor, din partea Ministerului de Economie și Transporturi Ungar, Németh Attila, din partea Biroului Maghiarilor de dincolo de Hotare, Márk Péter, din partea S.A. Corvinus din Budapesta și alții). Referent din partea UDMR-ului a fost Kerekes Gábor, vice-președinte pentru probleme economice.

• Sub denumirea "Uniunea Europeană vine la domiciliu" s-a organizat la Cluj, la Centrul de Diaconie "Bethlen Kata" al Eparhiei Reformate, în ziua de 21 noiembrie a.c. o conferință, cu expunere de ilustrate, în scopul pregătirii întreprinzătorii mici și mijlocii la aderarea la Uniunea Europeană. Drept organizatori au fost Ministerul Maghiar de Economie și Transporturi și Președinția Administrativă a UDMR. Este vorba de organizarea unei serii întregi de conferințe în scop de informare și pregătire a întreprinzătorilor mici și mijlocii pentru cunoașterea problemelor care se vor ivi odată cu aderarea UE. La conferința din Cluj, reprezentanți din partea Ministerului Maghiar de Economie și Transporturi, din partea agenției Naționale Române a Între-

prinzătorilor Mici și Mijlocii și a Cooperativelor, din partea S.A. Corvinus, din partea Fundației "Új Kézfogás" au luat cuvântul mai multe personalități și au prezentat scopurile, programul, și metodele pregătirii.

Expunerea de deschidere a fost ținută de Markó Béla, urmat de Takács Csaba, președintele administrativ UDMR. Rolul de moderator a revenit lui Kerekes Gábor, vice-președinte UDMR pentru problemele Economice.

• În ziua de 1 decembrie a.c. a avut loc la Cluj ședința prezidiului AEMR, la care a fost prezent și reprezentantul organizației AEMR din Cluj, în persoana președintelui organizației, ec. dipl. Fritsch Ladislau.

Cei prezenți au aprobat ordinea de zi a ședinței:

1. informare cu privire la activitatea desfășurată de AEMR și de Frațiunea de tineret (RIF) a asociației în semestrul doi al anului 2003 și prezentarea proiectului planului de activitate pe anul 2004.

2. organizarea Congresului tradițional pe țară a economiștilor maghiari din România.

Ad.1. S-a prezentat modul cum s-au desfășurat cursurile de perfecționare ținute pentru cadrele didactice din învățământul economic mediu în lunile octombrie-noembrie la Cluj, Oradea și Miercurea Ciuc, precum și conferința de metodologie a predării disciplinelor economice, problemele actuale ale managementului și marketingului școlar, ținut la Cluj (22.11.2003); Situația redactării dicționarului economic româno-maghiar (80%); terminarea lucrărilor de reparații, de extindere a sediului Asociației în Cluj, inclusiv amenajarea camerei de oaspeți; introducerea încălzirii centrale, organizarea a celei de a III. serată a oamenilor de afaceri din Cluj, la care expunerea de deschidere va fi ținută de d-l Halász János, conducătorul rețelei din România a IDT Hungary.

În continuare s-a prezentat proiectul de plan de activitate al AEMR și al Frațiunii de tineret (RIF) pe anul 2004, pe marginea căroră s-au purtat discuții. Îmbunătățit ca urmare a propunerilor făcute de cei prezenți, planul a fost definitiv și aprobat. Ad.2 S-au purtat discuții privind al XIII. Congresul Anual al Economiștilor Maghiari din România, care în 2004, va avea loc la Cluj, în zilele de 8-9 noiembrie. Drept temă centrală s-a stabilit: Modernizare în economie – perspective de dezvoltare, șanse de lichidare a rămânerii în urmă. Lucrările se vor desfășura în ședință plenară, urmată de ședințe în patru secții: 1. recuperarea rămânerii în urmă în domeniul informaticii, 2. capacitatea de concurență în economie, 3. situația în sectorul de prestări de servicii în România, 4. infrastructura și dezvoltarea regională.

S-a hotărât organizarea unui concurs de cercetare cu tema: Situația prestărilor de servicii în România. Primele trei lucrări vor fi premiate. Cea mai bună lucrare va constitui expunerea de deschidere a discuțiilor la secția a IV-a a Conferinței.